

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

“Захист прав інтелектуальної власності Європейському Союзу”

Студента 2 курсу, 12м групи,
спеціальності “Міжнародної право”

Рябенського
Максима Олеговича

Науковий керівник
д.ю.н., доцент

Переверзева
Ольга Сергіївна

Керівник освітньо-професійної програми
д.ю.н., доцент

Дешко
Людмила Миколаївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС.....	6
1.1. Право інтелектуальної власності в системі права ЄС.....	6
1.2. Специфіка права інтелектуальності власності в ЄС	14
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	23
2.1. Стан захисту авторських та суміжних прав в ЄС	23
2.2. Практика захисту патентного права в ЄС	39
РОЗДІЛ 3. УНІФІКАЦІЯ І ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС.....	55
3.1. Проблеми правової охорони інтелектуальності власності в ЄС та шляхи їх вирішення.....	55
3.2. Порівняльна характеристика правової охорони інтелектуальної власності в ЄС та Україні	62
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Говорячи про сьогоднішній день, необхідно, як нам здається, зупинитися на досвіді Європейського Союзу в сфері правової охорони інтелектуальної власності, тим більше це актуально в зв'язку з тим, що Європейський Союз являє собою одну з найбільш успішно функціонуючих і динамічних міжнародних регіональних організацій, володіючи значною специфікою як інституційного плану, так і політико-правового характеру, будучи, крім того, одним з найбільших торгово-економічних партнерів України.

Проблеми генезису, а також уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі є одними із порівняно неопрацьованих і малодосліджених напрямків у вітчизняній юридичній науці. Разом з тим, окремі питання, пов'язані з проблематики цього дослідження знайшли своє відображення в працях цілого ряду як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Однак до сих пір у вітчизняній юридичній науці не було зроблено спеціальних комплексних досліджень проблем уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі в контексті генезису і перспектив розвитку комунітарної правової сфери в системі права ЄС.

Аналіз права інтелектуальної власності в рамках ЄС — проблема, яка комплексно на сьогодні в українському національному правознавстві практично не розроблялася. Крім цього, найбільша кількість директив та інших нормативно-правових актів, виданих в останні роки в ЄС, торкалися саме сфери інтелектуальної власності, проте їх переклад з офіційних мов ЄС українською мовою та їх відповідний аналіз та узагальнення практично відсутні.

Загальні питання міжнародної охорони прав інтелектуальної власності, а також правова охорона окремих об'єктів інтелектуальної власності в ЄС, у

національних правових системах країн — членів ЄС, у праві СОТ досліджувалися у працях М. М. Богуславського, В. А. Дозорцева, О. В. Єфремкіної, І. А. Зеніна, А. Залєсова, В. Кравченко, К. Леонтьєва, Ю. Г. Матвєєва, В. Мельникова, І. В. Сергєєва, І. В. Савельєвої, Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бощицького, Р. В. Дроб'язко, Т. С. Демченко, А. С. Довгерта, В. О. Жарова, С. Зотіна, І. Ю. Кожарської, Ю. М. Капіци, П. П. Крайнєва, А. П. Пахаренко, О. В. Руденко, О. Д. Святоцького, С. Д. Сироти та ін..

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються з приводу створення захисту прав інтелектуальної власності в ЄС. Предмет дослідження – нормативна база та теоретичні напрацювання з цього питання.

Мета дослідження - провести комплексне дослідження сучасних практичних аспектів захисту прав інтелектуальної власності в ЄС для визначення тенденцій його розвитку в найближчій перспективі й розробки на основі результатів дослідження пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалювання законодавства й практики його застосування.

Для вирішення названої мети були поставлені наступні завдання:

- вивчити право інтелектуальної власності в системі права ЄС;
- дослідити специфіку права інтелектуальності власності в ЄС;
- визначити стан захисту авторських та суміжних прав в ЄС;
- вивчити практику захисту патентного права в ЄС;
- дослідити проблеми правової охорони інтелектуальності власності в ЄС та шляхи їх вирішення;
- провести порівняльну характеристика правової охорони інтелектуальної власності в ЄС та Україні.

Методологічну основу проблематики наукових досліджень захисту прав інтелектуальної власності в ЄС становлять загальні закони та категорії теорії пізнання, зокрема положення матеріалістичної діалектики про пізнання соціальних процесів і явищ, пов'язаних із досліджуваними проблемами. У процесі дослідження також застосовувалися: історико-правовий метод – для аналізу історичних засад правової регламентації захисту прав інтелектуальної

власності в ЄС; системно-структурний і порівняльний – для встановлення сутності захисту прав інтелектуальної власності в ЄС та інші. На основі синтезу сформульовано висновки, що завершують роботу.

Щодо наукової новизни, то запропонована робота – це дослідження, присвячене комплексному аналізу захисту прав інтелектуальної власності в ЄС, виявленню недоліків наукової розробки концепції об'єктів інтелектуальної власності. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, окремі теоретичні позиції уточнені, доповнені.

Звідси можна сформулювати практичне значення одержаних результатів дослідження, яке полягає в тому, що викладені в роботі положення можуть бути використані у науково-дослідній роботі – в ході подальших досліджень проблем правової регламентації захисту прав інтелектуальної власності в ЄС. Розглянуті в роботі ряд спірних питань щодо окремих аспектів захисту прав інтелектуальної власності в ЄС, привернуть увагу вчених до проблеми нерозвиненості наукової концепції захисту прав інтелектуальної власності в ЄС та сприятимуть розвитку наукової дискусії з питань удосконалення концептуальних засад правової регламентації захисту прав інтелектуальної власності в ЄС.

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновку й списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС

1.1. Право інтелектуальної власності в системі права ЄС

Якщо урахувати всі види власності, права на які є предметом торгівлі, то частка інтелектуальної власності в них має тенденцію до щорічного росту, темпи якого вище темпів росту торгівлі іншими видами власності. І якщо, наприклад, темпи росту світового промислового виробництва не перевищують 2,5-3%, то світова торгівля ліцензіями на право використання промислової власності й технології розвивається набагато більш високими темпами, що досягають 12% у рік [31, с.21]. У цей час інтелектуальна власність повинна розглядатися вже не як побічний продукт, одержуваний у результаті розробок нового виду виробу, а як серйозна зброя в конкурентній боротьбі.

У сучасному світі результати інтелектуальної діяльності, інновації, досвід набувають особливого значення. Вони стають основними факторами виробництва й визначають успішність і стабільність економічного розвитку.

Тому важливу стабілізуючу й стимулюючу роль відіграє якісна система правової охорони й захисту інтелектуальної власності, що сприяє забезпеченню сумлінної конкуренції, а також виконує контролюючу функцію за дотриманням законності в процесах створення, поширення й використання інтелектуальної власності, що дозволить знизити кількість правопорушень у цій сфері [31, с.21].

Одна з головних розвитку конкурентоспроможної економіки полягає в необхідності розвитку механізмів реалізації результатів вітчизняних досліджень. Вона можлива тільки при підвищенні якості вітчизняних розробок у вигляді готових до виробництва технологій, тим більше що наявність патентного режиму охорони результатів інтелектуальної діяльності в різних країнах світу приводить до необхідності забезпечення їх патентної

чистоти, яка припускає її використання на території певних країн без порушення діючих там виключних прав третіх осіб.

Інтелектуальна власність в сучасному світі є дуже важливим і дуже серйозним об'єктом вивчення. Особливо це важливо в умовах глобалізації світової економіки.

Незважаючи на уніфікацію законів з міжнародним законодавством та участь України у всіх міжнародних конвенцій і договорів, законодавець не пішов по шляху створення єдиного Закону про охорону інтелектуальної власності, тому з точки зору нашого цивільного законодавства «інтелектуальна власність» - поняття ідеальне і не відповідає поняттям речового права. Термін «інтелектуальна власність» - вживається як термін використання виключних прав фізичних та юридичних осіб результатів їх творчої праці.

Основною метою створення Європейських Співтовариств є успішне функціонування єдиного комунітарного економічного ринку, побудованого на принципах вільного руху товарів, робіт, послуг, капіталів і робочої сили, обмеження монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції, що прямо проголошується в установчих документах самих Європейських Співтовариств і знову підтверджується в Єдиному Європейському Акті 1986 року і Маастрихтському Договорі про Європейський Союз 1992 року [32, с.34].

Право інтелектуальної власності, спочатку виникнувши і існуючи як внутрішньодержавне, територіально-обмежене право, з необхідністю увійшло в конфлікт з проголошеними цілями і завданнями Європейських Співтовариств, природним чином стримуючи досягнення мети створення та повномасштабного функціонування єдиного комунітарного ринку.

Вихід з ситуації, що склалася, коли держави-члени, приймаючи і розділяючи комунітарні цілі і завдання, з одного боку, і не бажаючи поступатися національними прерогативами правотворчого характеру в сфері правової охорони результатів творчої діяльності, з іншого боку, бачиться в

тому, щоб розширити «територіальну обмеженість» права інтелектуальної власності до масштабу всього Європейського Союзу. Це знайшло вираження, зокрема, в сфері комунітарного авторського права, яке нині базується на принципі «комунітарного вичерпання авторських правомочностей», згідно з яким автор охоронюваного твору в момент першої ініціації його твору в комерційний (господарський) оборот за допомогою продажу на території однієї з держав ЄС втрачає своє право на контроль за подальшим поширенням цього твору в рамках всього Європейського Союзу. Іншими словами, твори вільно циркулюють в масштабах ЄС без яких би то не було обмежень.

Як відомо, спочатку основною метою створення Європейських співтовариств була необхідність в створенні єдиного комунітарного економічного простору, побудованого на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили, обмеження монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції, що проголошено в установчих документах Європейських співтовариств і знову підтверджено в договорі про Європейський Союз 1992 року, а також в договорі, що засновує Конституцію для Європи 2004 р. [33, с.43].

Право інтелектуальної власності, будучи за своєю споконвічній природі територіально-обмеженим правом, існуючим в рамках лише одної певної держави (на відміну, наприклад, від права власності на матеріальні об'єкти), з необхідністю увійшло в протиріччя з цілями і завданнями, що стоять перед Європейськими співтовариствами, природним чином стримуючи досягнення головної мети ЄС - створення повномасштабного функціонуючого єдиного економічного ринку. Вихід з даної ситуації, при всій її складності і небажанні держав-членів ЄС поступитися хоча б частиною своїх правотворчих повноважень в сфері правової охорони інтелектуальної власності, був знайдений в розширенні «територіальної обмеженості» права інтелектуальної власності з території однієї конкретної держави-члена ЄС до масштабів всього Європейського Союзу, що знайшло вираження, наприклад, в

закріпленні так званого принципу «комунітарного вичерпання прав на об'єкти інтелектуальної власності». Згідно з цим принципом, правовласник охороняється результату інтелектуальної діяльності в момент першої ініціації належного йому об'єкта в комерційний (господарський) оборот за допомогою продажу де-небудь на території ЄС втрачає своє право на контроль за подальшим поширенням зазначеного результату інтелектуальної власності в рамках всього Європейського Союзу. Таким чином, об'єкт, що охороняється, вільно циркулює в масштабах ЄС без яких би то не було обмежень.

Проте місце права інтелектуальної власності в системі права ЄС та європейських країн принципово відмінне. У країнах континентального права наявні чіткі риси права інтелектуальної власності, що дозволяє виділити його в підгалузь цивільного права, або у окрему самостійну комплексну галузь права, зокрема такі: повнота регулювання відносин з приводу створення та використання об'єктів інтелектуальної власності; охоплення відносин щодо всіх об'єктів права інтелектуальної власності; застосування в якості провідного режиму правового регулювання методу дозволу; наявність розвинених інститутів права інтелектуальної власності [5, с.111].

На даний момент право інтелектуальної власності в Європейському Союзі в якості парадигми свого розвитку визначає пріоритетність охорони не суб'єкта творчої діяльності як такого, не творця твори науки, літератури і мистецтва, а навпаки - пріоритет відданий охороні інвестицій (в особі шоу-індустрії, кінокомпаній, організацій супутникового і кабельного мовлення, організацій, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, продюсерів та ін.). У сфері, наприклад, авторського права це знаходить своє відображення в напрямках еволюції європейського права від принципу «droit d'auteur», коли пріоритет віддається насамперед особистості автора, захисту його особистих немайнових (моральних) прав, до принципу «copyright», який закріплює пріоритет економічного боку авторського права, його спрямованість на «включення» творів творчості в систему ринкових відносин, де твір творчості є не більше ніж об'єкт економічних відносин з

усіма наслідками, що випливають звідси наслідками, а суб'єкти творчої діяльності - це лише так звані «творчі працівники».

Прийняття 2004 р. Директиви 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності знаменувало собою результат складного шляху вироблення Європейським Союзом горизонтального інструменту протидії порушенням прав інтелектуальної власності цивільно-правовими засобами [1]. Зазначимо, що схвалення директиви 2004/48/ЄС було здійснено лише через дев'ять років після пропозицій щодо посилення реалізації прав інтелектуальної власності у Зеленій книзі з інновацій (1995) та у Першому плані Європейської комісії з інновацій у Європі (1996). Після прийняття директиви в 2005–2009 рр. основні ініціативи Комісії були пов'язані з проведенням щорічних конференцій високого рівня, присвячених контрафактній продукції та піратству, здійсненню окремих досліджень, а також утворенню 2009 року Європейської обсерваторії з контрафактної продукції та піратства – платформи для спільних заходів, обміну досвідом щодо кращої практики захисту прав інтелектуальної власності. Обсерваторія набула значного громадського спрямування і була розрахована працювати на основі існуючих підрозділів Європейської комісії із залученням експертів. Основними в її діяльності були підготовка звітів з актуальних питань захисту прав інтелектуальної власності та проведення громадських заходів. Ситуація певною мірою змінилася у 2010–2011 рр. з прийняттям багатьох документів, перш за все, у сфері Інтернет-піратства, що було наслідком, на нашу думку, як переміщення основних загроз щодо авторського права в інформаційні мережі; невтішних результатів реалізації директиви 2004/48/ЄС із загальним висновком – механізми, запропоновані директивою, не працюють для мережі Інтернет [20, с.187].

Прогресивний розвиток міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності не відмінює найголовнішої особливості суб'єктивних прав, що виникають у зв'язку з різними видами результатів інтелектуальної діяльності – їх територіальний характер. Відмінності між національними правовими

нормами, та в першу чергу, принцип прив'язки важливих для економічного обороту прав до кордонів конкретної держави, становлять проблему для створення внутрішнього ринку в ЄС. Територіальне за своєю сутністю право інтелектуальної власності виявилось перепорою на шляху ЄС щодо створення спільного (єдиного) ринку.

Важливим наступним етапом розвитку правового регулювання відносин інтелектуальної власності у ЄС стала поступова гармонізація та уніфікація норм законодавства країн-членів ЄС з окремих питань інтелектуальної власності. На прикладі права інтелектуальної власності можна побачити відмінності між цими двома правовими механізмами подолання відмінностей у законодавстві [5, с.113].

На даний момент у виборі напрямків і методів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі позначається чітка тенденція, суть якої зводиться до того, що уніфікація більшою мірою спрямована на так звані «нові» або «нетрадиційні» об'єкти творчої діяльності і нові способи використання і експлуатації результатів творчої діяльності людського генія, до числа яких можна віднести біотехнології, програми для ЕОМ і бази даних, супутникове та кабельне мовлення. Це пояснюється, з одного боку, тим, що вказане явище саме по собі є вимога сучасного стану розвитку науково-технічної революції і її досягнень, а з іншого боку - саме нові сфери правової охорони краще і легше «піддаються» однаковому правовому врегулюванню, оскільки не зачіпають вже сформованих форм і методів, що існують, внутрішньодержавних традицій правового регулювання в тій чи іншій сфері суспільних відносин. Іншими словами, нові об'єкти правової охорони в сфері творчості і нові форми їх використання «вільні» з точки зору узгодження волі держав-учасників ЄС і вироблення єдиних підходів до визначення їх уніфікованого і правового статусу.

Досить велику роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері охорони та використання інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації

національних законодавчих актів в сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг та свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. У цілому, Комісія ЄС відводить Суду ЄС визначальну роль.

Істотним чинником, який призвів до ініціації процесів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі стала діяльність Суду ЄС, який у своїх рішеннях щодо цілої низки справ, пов'язаних з існуванням і здійсненням прав на інтелектуальну власність в рамках ЄС (комунітарна дихотомія права інтелектуальної власності), фактично і юридично він «вивів» право інтелектуальної власності зі сфери внутрішньодержавного регулювання на орбіту комунітарного порядку, використовуючи при цьому в цілому ряді випадків елементи над національності в його компетенції і загальнообов'язковості рішень Суду ЄС.

З певною часткою необхідності це приводить нас до висновку про наявність нормотворчого початку, що визначає специфіку компетенції Суду ЄС в аналізованій нами сфері. Крім усього іншого, практика Суду ЄС багато в чому визначила вибір конкретних напрямків, форм і способів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі.

Наразі право інтелектуальної власності у ЄС все ще перебуває на стадії свого формування, все ж таки може йтися про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, ця система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою основою для захисту результатів творчої діяльності [5, с.117].

Правове регулювання інтелектуальної власності у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою

основною для захисту результатів творчої діяльності. Саме тому якісна правова регламентація інтелектуальної власності гарантує розвиток творчого потенціалу та інтересів авторів, винахідників, творців, а також сприяє інноваційному розвитку суспільства, покращує конкурентоспроможність економіки ЄС. У рамках ЄС приділяється значна увага захисту та охороні результатів інтелектуальної діяльності. Усі директиви ЄС, спрямовані на захист інтелектуальної власності, мають чітко окреслену структуру: містять чітке визначення об'єкта захисту, зазначення осіб, які мають виняткове право на цю власність, винятки, які обмежують виняткове право, а також строк дії цього права. Сукупність доктрин, принципів та судових рішень як результат та зміст права ЄС, а також наявність актів вторинного права, які направлені на уніфікацію законодавств держав — членів ЄС у галузі інтелектуальної власності, дають підстави стверджувати, що на сьогодні сформувалось, у своїх загальних рисах, автономне право інтелектуальної власності ЄС [28, с.383].

На основі розгляду особливостей еволюції і генезису Європейських Співтовариств, а також і їх правового порядку можна зробити висновок про те, що спочатку виникнувши на основі установчих договорів, що представляють по своїй природі юридичні акти міжнародно-правової природи, Європейські Співтовариства (нині - Європейський Союз) і їх правопорядок зазнали досить велику трансформацію у напрямку до внутрішньодержавних правових моделей. Нині вже не представляється можливим говорити про Європейські Співтоваристві як про міжнародні регіональні організації в їх класичному, традиційному розумінні. Відповідно, правовий порядок ЄС повинен бути охарактеризований як правопорядок особливого роду - *sui generis* - займає проміжне положення в тріаді «міжнародне право - трансформаційне право Європейських Співтовариств (право *sui generis*) - національне право».

Все вищесказане з необхідністю вимагає особливого дослідницького підходу, враховуючи фактор наднаціональності ЄС і їх правопорядку, у сфері праворозуміння комунітарного феномена.

У зв'язку з формуванням Спільного європейського економічного простору між Європейським Союзом і Україною доцільно укладення спеціальної угоди, що охоплює питання правової охорони інтелектуальної власності. У вказаній угоді слід закріпити положення про важливість забезпечення належного рівня ефективної охорони і забезпечення реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також підтвердити значимість зобов'язань, що випливають з цілого ряду міжнародних універсальних угод про охорону інтелектуальної власності як для країн-членів ЄС, так і для України.

Крім того, доцільно закріпити зобов'язання України щодо вдосконалення механізмів охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності з метою забезпечення рівня правової охорони, аналогічного рівня, який існує в ЄС (включаючи і ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав), за допомогою вдосконалення вітчизняного законодавства щодо правової охорони інтелектуальної власності, гармонізації та уніфікації законодавства до положень директив і регламентів ЄС в сфері інтелектуальної власності і та приєднання України до цілого ряду універсальних міжнародних угод у цій сфері.

1.2. Специфіка права інтелектуальності власності в ЄС

Рівень сучасної доктрини дозволяє виявити закономірності, тенденції та перспективи розвитку права інтелектуальної власності ЄС в більш глобальному масштабі. Необхідно визначити специфіку цього явища в системі національного і міжнародного правового регулювання інтелектуальної власності. Дослідники правової природи ЄС підкреслюють його державно-подібний характер. Ряд специфічних ознак і властивостей

дозволяють зробити висновок про те, що це утворення наділене самостійною суверенною владою і компетенцією, властивою не тільки міжнародній, скільки державній або квазідержавній громадській організації, яка має риси конфедеративного і навіть федеративного державного утворення.

ЄС не ототожнюється з державою, але чітка аналогія проводиться. Думка про відмінність ЄС від звичайної міжнародної організації поширена не тільки в правовій науці. У світлі прийдешнього вступу в силу так званої « нової Конституції для нової Європи », Лісабонського договору, ЄС все частіше характеризується як держава. Говорять про те, що в результаті укладення Лісабонського договору нависла загроза, щоб Європа стала супердержавою і для кожної країни це загрожує втратою суверенітета.

У цих умовах теоретичну і практичну значимість набуває дослідження питання про те, наскільки наднаціональне регулювання в ЄС схоже з національно-правовим регулюванням інтелектуальної власності в рамках окремої держави.

Право інтелектуальної власності ЄС пройшло значний шлях в своєму розвитку і зараз воно являє собою сукупність численних джерел, що регулюють дуже широке коло питань. Спочатку завдання регламентації інтелектуальної власності перед країнами - членами Європейського економічного співтовариства не стояло. У Римському договорі про заснування ЄЕС 1957 г. (далі - Римський договір) немає такого терміну як « інтелектуальна власність ». Права « комерційної та промислової власності » згадані лише стосовно допустимого обмеженням свободи переміщення товарів. Згідно ст. 36 Римського договору заборона кількісних обмежень і аналогічних заходів на експорт та імпорт в торгівлі між країнами-членами не виключає обмежень імпорту, експорту або транзиту, обґрунтованих міркуваннями захисту промислової і торговельної власності [34, с.131].

Обмеженість положень про інтелектуальну власність в установчому договорі ЕЕС стала очевидна вже на перших стадіях функціонування цього об'єднання. Положення, що стосуються комерційної та промислової

власності, були інтерпретовані Судом ЄС стосовно інтелектуальної власності в цілому. Наприклад, під комерційною та промисловою власністю були зрозумілі об'єкти авторського права в справі 62/79 *Coditel v Cine Vog* і об'єкти суміжних прав в справі 56/64 *Consten v Grunding*.

Крім того, завдяки судовій практиці був більш широко позначений взаємозв'язок інтелектуальної власності та економічної інтеграції країн-членів. Протиріччя між винятковими правами інтелектуальної власності, що забезпечують монопольне становище правовласника, і завданням побудови спільного ринку вперше було виведено Судом ЄС в справі 24/67 *Parke Davis v Centrafarm*. У рішенні було зазначено, що національні правила, що стосуються охорони промислової власності, не уніфіковані, тому їм національний характер і розбіжності між різними правовими системами можуть створювати перешкоди в свободі переміщення запатентованих товарів, призводять до конкуренції на спільному ринку.

Звертаючись до питань інтелектуальної власності, Суд ЄС вивів основні принципи (особливий інтерес в охороні або *specific subject matter*, наприклад в справах 78/70 *Deutsche Grammaphone v Metro SB Grossmarkte GmbH*, регіональний принцип вичерпання, наприклад у справі 15/74 *Centrafarm BV and se Peijper v Sterling Drug і ін.*), які забезпечили базу для формування вторинного права ЄС з питань інтелектуальної власності.

Воно починає бурхливо розвиватися з 80-х рр. XX ст. У цей період створення і функціонування спільного ринку, завершення формування внутрішнього ринку, ліквідація бар'єрів між країнами-членами, розвиток загальної комерційної політики зажадали ввести однакові правила в національні закони про інтелектуальну власність в країнах-членах ЄС. Сформувалася думка про те, що відмінності в правовому регулюванні є бар'єрами на шляху європейської інтеграції. Бар'єри між країнами - членами ЄС описані і класифіковані в Білій папері Комісії, прийнятій в червні 1985 р (COM 85 (310) *Completing the Internal Market*). До них були віднесені, крім іншого, і правові бар'єри, тобто відмінності в національних законах [35, с.98].

Гармонізація права інтелектуальної власності країн-членів здійснена максимально широко. Вона охоплює різноманітні аспекти виняткових прав від їх охорони до захисту і охоплює практично усі об'єкти інтелектуальної власності. Акти вторинного права ЄС по гармонізації призводять практично до того ж результату, що і міжнародні угоди з питань інтелектуальної власності, оскільки в більшості випадків зобов'язання держав-учасників цих угод включають необхідність передбачити в національних законах певний мінімум правової охорони.

Причому не можна сказати, що право ЄС передбачає меншу свободу розсуду для країн-членів. Наприклад, Директива Ради 87/54 від 16 грудня 1986 року про правову охорону топологій інтегральних мікросхем говорить, що цей об'єкт інтелектуальної власності охороняється в результаті факту його створення.

Разом з тим країни-члени можуть обумовити охорону виконанням формальностей, зокрема реєстрацією і депонуванням. В результаті відмінності національно-правового регулювання інтелектуальної власності залишаються і вони значні. У Великобританії, як в країні системи загального права, є суттєві розбіжності з іншими країнами-членами, які належать до континентально-правової сім'ї, з питань охорони службових об'єктів інтелектуальної власності. Але навіть між країнами-членами, які відносяться до однієї правової сім'ї, є нюанси в регулюванні питань інтелектуальної власності. Наприклад, можливість охорони товарних знаків без реєстрації на основі використання в Німеччині, кумуляція принципів авторсько-правовою та патентною охорони щодо промислових зразків в Італії розходяться з положеннями законів про інтелектуальну власність більшості країн-членів.

Значної відмінності методів правового регулювання інтелектуальної власності актами органів ЄС у порівнянні з методами, використовуваними при укладенні та виконанні зобов'язань за міжнародними угодами, проявляється при створенні комунітарного (єдиного) режиму охорони

об'єктів інтелектуальної власності. Саме в цій площині можна порівняти право ЄС і право окремої держави з питань інтелектуальної власності.

На сьогоднішній день в ЄС успішно функціонують єдині системи охорони товарних знаків, промислових зразків, сортів рослин. На ці об'єкти можуть бути отримані європейські права інтелектуальної власності, які діють на всій території ЄС однаково. У кожній країні-члені охорона надається на основі права ЄС, національне право може вирішувати поодинокі питання, тільки якщо вони не вирішені в актах органів ЄС.

Для функціонування системи комунітарної охорони прав інтелектуальної власності в ЄС створені спеціальні інституційні механізми. За товарні знаки і промислові зразки відповідає Відомство по гармонізації на внутрішньому ринку (Office for Harmonization in the Internal Market, далі - ВГВР), за патенти на сорти рослин - Відомство по сортам рослин (Community Plant Variety Office, далі - ВСР). Інституційне забезпечення єдиних систем охорони було здійснено також шляхом створення спеціальної судової системи [36, с.122].

Для розгляду справ про порушення європейських прав інтелектуальної власності в країнах-членах були призначені спеціальні суди. Принципи комунітарної і національно-правової охорони схожі. Візьмемо найбільш комерціалізований об'єкт інтелектуальної власності, товарний знак, і звернемося до системи товарного знака ЄС. Основи для його створення заклала Директива 89/104 від 21.12.1988, що гармонізувала право про товарні знаки країн-членів, а також Регламент 40/94 від 20.12.1993.

Товарний знак (ТЗ) реєструється в ВГВР і на цій підставі отримує однакову правову охорону відразу у всіх 27 країнах-членах. У територіальному застосуванні ТЗ дуже важливою є участь ЄС в Мадридській системі про реєстрацію знаків. ЄС приєднався в якості самостійного учасника до Протоколу 1989 р до Мадридської угоди, який вступив в силу для ЄС 1 жовтня 2004 р.

Участь ЄС в Мадридській системі означає, що заявники можуть вказувати ЄС (тобто територію всіх країн-членів відразу) в заявках, що подаються на міжнародну реєстрацію. Заявки на ТЗ і зареєстровані ТЗ можуть бути використані як підстава для подачі міжнародної заявки за Мадридською системою. Якщо ВГВР не відмовить в охороні, то охорона надається на території всіх країн-членів. Крім того, початок або позитивний підсумок проходження процедур в ВГВР дає право на звернення за міжнародною реєстрацією в державах - учасниках Мадридського протоколу. Правила охорони позначення, зареєстрованого як ТЗ за Мадридською системою, визначаються комунітарний правом, а не правом держав-учасників. В результаті приєднання ЄС до Мадридської системи в Регламент 40/94 Регламентом 1992/2003 був доданий розділ XIII «Міжнародна реєстрація знаків». Зіставлення системи ТЗ і Мадридської системи яскраво ілюструє, що перша побудована за аналогією з національно-правовою системою охорони. Заявник не може скоротити в заявці, що подається в ВГВР, територію охорони ТЗ. Тоді як Мадридська система передбачає, що в заявці на міжнародну реєстрацію повинні бути вказані країни, де заявник бажає отримати охорону.

Інша істотна відмінність полягає в тому, що практично всі питання, пов'язані з дією ТЗ, визначаються єдиним правом (правом ЄС), а не правом тих держав, де вимагається охорона. Знаки, зареєстровані за Мадридською системою, в кожній зазначеній країні отримують таку ж охорону, як національні знаки. Мадридський протокол (як і Мадридська угода) не стосуються питань матеріального права щодо товарних знаків. Єдине правило, яке діє однаково для всіх держав-учасників - це термін дії реєстрації. За основним правилом системи ТЗ всі питання, пов'язані з його охороною, визначаються комунітарним правом. Можливість застосування національного права дуже обмежена і суворо регламентована.

Це може мати місце лише тоді, коли питання не регулюється в праві ЄС. Зокрема, це стосується засобів правового захисту (правила відшкодування

шкоди, припинення порушень прав на товарні знаки і тому подібне) і недобросовісної конкуренції. Таким чином, основне значення національно-правового регулювання залишається на стадії судового захисту прав на ТЗ. Питання співвідношення національних правових систем і системи ТЗ визначені в розділі XI Регламенту 40/94.

Робота по запровадженню комунітарної охорони для інших об'єктів інтелектуальної власності буде розвиватися. Про це свідчать багато факторів: деякі елементи єдиного комунітарного режиму передбачені для охорони і використання географічних позначень щодо сільськогосподарських товарів і продуктів виноробства; активно обговорюється ідея патенту ЄС; в Лісабонському договорі з'явився термін «європейські права інтелектуальної власності»; в документах про перспективи та пріоритетні напрямки діяльності ЄС значна увага приділяється питанню комунітарної політики щодо інтелектуальної власності.

Розширення компетенції ЄС в усіх областях, зміцнення інституційних механізмів ЄС в світлі Лісабонського процесу є передумовами для полегшення, здешевлення і прискорення охорони прав інтелектуальної власності за рахунок зняття територіальних перешкод і обмежень. Національні валюти більшості країн-членів замінені єдиною валютою - євро. Але ж валютна інтеграція є більш чутливою зоною для знаходження компромісу, ніж інтелектуальна власність. Тому інтеграція країн-членів з її питань також цілком може мати дуже високий рівень. Зв'язок інтелектуальної власності з торгово-економічними відносинами, які в сучасних умовах спрямованості країн світу на інноваційний розвиток, стає все більш очевидною. Це перетворює можливість розвитку інтеграції в області інтелектуальної власності в потребу. Адже територіальність прав інтелектуальної власності перешкоджає економічному зближенню країн-членів. Практично жоден товар, жодна послуга підприємців країн-членів не обходиться без використання цих прав - представники ЄС постійно

наголошують, що саме ця складова є вирішальним фактором в конкурентній боротьбі на світовому ринку [51].

Територіальність прав інтелектуальної власності, що виявляється в тому, що підстави і умови надання їх охорони визначаються законами тієї держави, де воно запитується, здорожує і ускладнює процес переміщення товарів і послуг. У Повідомленні Комісії «Стратегія прав промислової власності для Європи» (16.07.2008, COM / 2008/0465 final) відзначено, що витрати на процедури оформлення, включаючи переклад, в декількох країнах - членах ЄС здорожують європейські патенти в порівнянні з американськими і японськими відповідно в 11 і 13 разів. Цілком ймовірно, що для вирішення цієї проблеми в праві інтелектуальної власності ЄС буде закріплюватися все більше механізмів, властивих національно-правовій системі окремої держави. Не виключено також, що це призведе до заміщення права інтелектуальної власності країн-членів комунітарним правом.

Правові основи для цього може забезпечити Договір про функціонування ЄС (нова назва Договору про Співтовариство відповідно до Лісабонської редакцією). Він містить досить значну кількість положень, присвячених питанням інтелектуальної власності. Це ст. 118 про законодавчий процес щодо Європейських прав інтелектуальної власності, ст. 207 договору про комерційні аспекти прав інтелектуальної власності як частини загальної комерційної політики, ст. 262 договору, а також ст. 53 Протоколу № 3 про юрисдикцію Суду ЄС з питань інтелектуальної власності. Але на шляху інтеграції країн-членів в області інтелектуальної власності є чимало перешкод, включаючи особливості економічних, соціальних і культурних інтересів. Національне право інтелектуальної власності країн-членів, незважаючи на значну кількість актів щодо гармонізації, продовжує зберігати значні відмінності. У практиці Суду ЄС є чимало справ про порушення країнами-членами своїх зобов'язань по введенню в свої закони однакових правил. В зокрема, невиконання зобов'язань по Директиві 2004/48 від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності було

розглянуто Судом ЄС за позовом Комісії проти Німеччини в справі C-395/07, проти Люксембургу в справі C- 328/073, проти Швеції у справі C-341/074. Таким чином, можна припустити, що країни-члени не тільки в доступній для огляду, але і у віддаленій перспективі не відмовляться від суверенних прав самостійно визначати правове регулювання інтелектуальної власності в рамках своєї юрисдикції.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ІНСТИТУТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Стан захисту авторських та суміжних прав в ЄС

У сучасних умовах життя все більшого значення набуває інтелектуальна сфера діяльності людини. Будучи одним з основних ресурсів держави, ця діяльність і відносини, що виникають в ній, повинні найбільш повно регулюватися законодавством, в першу чергу, юридичними нормами, що складають в своїй сукупності інститут авторського права.

В результаті технічного прогресу і бурхливого розвитку арт-ринку авторське право, в попередній період поширювалося на дуже вузьке коло осіб-письменників, композиторів, художників та інших авторів творів мистецтва, представників культури і освіти, стало займати більш значне місце в системі нормативно-правового регулювання цивільних відносин.

Епоха постіндустріального інформаційного суспільства, розвиток глобальних мереж комунікації, що породили швидке зростання електронної торгівлі інформаційною продукцією, в тому числі і творами мистецтва, також вимагають осмислення сутності та ролі авторського права в захисті громадських та індивідуальних інтересів учасників відповідних відносин.

Твори образотворчого мистецтва, музичні та літературні твори відносяться до традиційних об'єктів авторського права. Різниця між згаданими творами діяльності полягає в тому, що духовна діяльність автора літературних творів здійснюється в словах, композитора - в тонах і звуках, а автора творів образотворчого мистецтва в наочних зорових образах на площині і в просторі.

З огляду на відомі аналогії цих продуктів інтелектуальної діяльності творців, право на музичний або літературний твір, право на твір образотворчого мистецтва, є елементами, що складають єдине поняття авторського права.

Умови глобалізації і створення міжнародного арт-ринку поряд з позитивними результатами породили і нові порушення в галузі використання продукції даної сфери інтелектуальної діяльності, які набули масового масштабний характер, а сама продукція стала більш вразливою з точки зору піратства. Ці обставини вимагають більш уважного аналізу проблем, пов'язаних з правовим регулюванням відносин, пов'язаних зі створенням та використанням творів образотворчого мистецтва [37, с.86].

Зазначені вище фактори зумовлюють також і необхідність, використовувати позитивний зарубіжний і міжнародно-правовий досвід. Ця потреба продиктована, зокрема, процесом взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємовпливу держав і їх правових систем, затвердженням пріоритету міжнародного права щодо національного права.

Зіткнення територіального за своєю природою авторського права з принципами права Співтовариств, визначеними в установчих договорах, породило виникнення ряду питань, проаналізованих і вирішених Судом Співтовариств в рамках розгляду спорів в області авторського права і суміжних прав.

У суб'єктивному сенсі авторське право є сукупність виняткових прав, що належать правовласнику. Виявилося, що ці виняткові права створюють надзвичайно гостру проблему для права Співтовариств: послідовна реалізація виняткових авторських прав відповідно до національного законодавства могла привести до підриву *de facto* одного з основоположних принципів Спільного ринку - принципу свободи руху товарів, оскільки серія угод щодо передачі виключних прав на використання твору перетворювала відкритий для торгівлі простір Співтовариств в групу замкнутих територій, на яких вільна торгівля і конкуренція щодо даного продукту виявлялися неможливими. Дане питання, поставлене практикою перед Судом Співтовариств, вимагає створення якогось нового механізму правового регулювання, з'явився першою ланкою в ланцюзі питань в області авторського права, для вирішення яких передбачалася розробка відповідних

правових конструкцій, які визначили б співвідношення принципів Спільного ринку і принципів територіального по суті авторського права. Судом був подоланий принцип територіально-обмеженого, національного вичерпання права і встановлено принцип вичерпання окремих авторських правомочностей в рамках Співтовариств в цілому, знайшов згодом закріплення в присвячених авторському праву Директивах. Зараз перший продаж на єдиному європейському (а не національному) ринку Співтовариств копії твору, що охороняється відповідно до норм авторського права, припиняє національно-обмежений принцип вичерпання права автора на контроль за подальшим поширенням цього твору, поширюючи його дію на всю територію Співтовариства [6, с.131].

Відмінності в національних законодавствах про авторське право держав-членів, ймовірність виникнення в зв'язку з цим перешкод вільному руху продукції і вільному надання послуг, а так само порушення умов конкуренції в рамках спільного ринку, призвели до початку процесу гармонізації національних нормативних приписів в ряді областей авторського права. При цьому мова не йшла про уніфікацію і досягненні повної однаковості в даній сфері, здійснювалося поетапне зближення положень національного права, що надають найбільш безпосередній вплив на внутрішній ринок.

Спроби зміни основних конструкцій авторського права були негативно сприйняті в державах-членах, які історично належать до різних правових сімей, в рамках яких склалися різні підходи до визначення складу суб'єктів авторського права, а також до обсягу і видів прав, наданих правовласнику. Розробка ж правових механізмів, які можна застосувати до породженим технічним прогресом і збільшенням можливостей по поширенню і використанню інформації відносин, об'єктивно з'явилася вимогою часу, і застосування авторсько-правових конструкцій виявилось в даному випадку найбільш прийнятним з точки зору інститутів ЄС.

Комунітарна нормотворчість у сфері авторського права було сконцентрована на відносинах, що виникають з приводу щодо нових

результатів творчої діяльності (комп'ютерних програм, баз даних, передач), в зв'язку з новими способами поширення і використання охоронюваних об'єктів (супутниковим мовленням і кабельної ретрансляцією, передачею у вигляді мереж) , і в зв'язку з новими технічними можливостями з охорони і контролю за поширенням зазначених об'єктів (технічні засоби охорони та ідентифікації) [7, с.131].

При цьому з огляду на особливу економічної значущості були гармонізовані деякі базові авторсько-правові нормативні приписи, зокрема, присвячені строку охорони авторського і суміжних прав. Як зазначалося раніше, все держави-члени є учасниками Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів, що встановила мінімальні терміни охорони творів, однак, не забороняє державам-учасникам встановлення більш тривалих термінів. При цьому, мінімальний термін охорони, передбачений Бернською конвенцією, до складу якого термін життя автора і п'ятдесят років після його смерті, був спрямований на захист автора і двох перших наступних поколінь його низхідних, однак, до моменту розробки Директиви 93/98/ЄЕС, збільшення середнього терміну тривалості життя в Співтоваристві стало настільки значним, що зазначений термін більше не охоплював двох поколінь. 29 жовтня 1993 року була прийнята Директива Ради ЄС «Про гармонізацію строків охорони авторського права і деяких суміжних прав» (93/98/ЄЕС). До моменту прийняття зазначеної Директиви, встановлені в національних законодавствах терміни охорони творів і об'єктів суміжних прав значно відрізнялися: в законодавстві ФРН вже був закріплений 70-річний термін охорони авторських прав, Іспанія надавала 60-річний термін правової охорони творів, у Франції музичним творам надавалася охорона протягом усього життя композитора і 70 років після його смерті. В області терміну охорони суміжних прав національні правові режими відрізнялися в ще більшому ступені. Наприклад, у Великій Британії та деяких інших державах-членах було встановлено термін охорони, рівний п'ятдесяти років після законної публікації або після законного оприлюднення

відповідного об'єкта, тоді як в інших державах об'єкти суміжних прав охоронялися протягом 20, 25, 30 і 40 років, а в Бельгії та Нідерландах зовсім не існувало спеціальної охорони суміжних прав, на які поширювалися загальні правила авторсько-правової охорони [38, с.132].

Відмінності в строках охорони результатів творчої діяльності призвели до розгляду Судом Спільнот в 1989 р справи ЕМІ/електроліт. Суть справи полягала в тому, що власник виключних прав на аудіозапис звернувся за судовим захистом в відповідний судовий орган Німеччини проти несанкціонованого імпорту зазначених аудіозаписів з Данії. Аудіозаписи були проведені в Данії без згоди зазначеного правовласника, оскільки термін їх правової охорони в цій державі вже припинився, тобто за законодавством Данії вони були зроблені правомірно. Але в Німеччині, куди були імпортовані спірні аудіозаписи, термін охорони виключних прав на дані об'єкти суміжних прав ще не закінчився, і імпорт відповідних примірників аудіозаписів вимагав отримання згоди правовласника. Відповідач посилався на єдиний можливий у даному випадку варіант - принцип вільного руху товарів і послуг в рамках Співтовариств, закріплений в установчих документах. Суд Співтовариств в своєму рішенні по цій справі констатував наступне: «аудіозаписи були правомірним чином зроблені в одній державі-члені Європейського Співтовариства, але не в силу вказівки або дозволу власника суміжних прав, а в силу закінчення строків правової охорони, передбачених законодавством цієї держави» [3, с.91].

Тому розглянемо Договори ВОІВ як механізми захисту авторських прав. Внаслідок активного формування глобального інформаційного простору і корінних змін в способах поширення інформації, в тому числі авторських творів в інтерактивних інформаційно-цифрових мережах, в 1996 році під егідою Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) були розроблені і прийняті дві нові міжнародні угоди в галузі авторського права і суміжних прав: Договір ВОІВ про авторське право (WIPO Copyright Treaty) і Договір ВОІВ про виконання і фонограми (WIPO Performances and

Phonograms Treaty). Дані нормативні акти вводять нові механізми охорони інтелектуальної власності та управління нею. Основою цих нових механізмів стали цифрові ідентифікаційні системи та цифрові коди на твори і фонограми. Потреба у створенні систем для об'єктів авторських прав обумовлена формуванням і розвитком інформаційного суспільства, коли правове регулювання охорони авторських прав кардинально змінилося під впливом цифрових технологій. Існують чотири основних критерії таких змін:

- здатність зберігати записані в цифровій формі зображення, тексти і звуки полегшує електронну доставку цих зображень, текстів і звуків споживачам через глобальну мережу Інтернет;
- комп'ютерні мережі активно формують глобальний світовий ринок, в якому встановлені раніше територіальні межі світової торгівлі розмиваються, стаючи все більш прозорими;
- різноманіття і зростаюче число цифрових форматів використовується в більш широкому розмаїтті контекстів, ніж будь-коли раніше;
- переважна більшість процесів, пов'язаних з отриманням споживачами дозволів на використання інтелектуальної власності та прав на її окремі об'єкти, а також виплат ними на користь творців і власників інтелектуальної власності передбаченого законом винагороди, в даний час здійснюються в форматі комп'ютерної обробки інформації та електронних угод. Однозначна ідентифікація об'єктів інтелектуальної власності в рамках цифрових автоматизованих систем, що передбачається Договорами ВОІВ, забезпечує законну можливість споживачам в будь-якій точці глобального інформаційного простору отримувати доступ до зображень, текстів і музики, а правовласникам авторських прав - ефективно управляти (видавати дозволи, збирати і розподіляти винагороди) передбачених чинним законодавством комплексом авторських і суміжних прав, пов'язаних з цими з розумінням, текстами і музикою. Крім того, договори ВОІВ сприяють уніфікації законодавства у всіх, хто поєднається з ними, країнах і служать

фундаментом для подальшого правотворчості на міжнародному рівні [8, с.122].

Також слід звернути увагу на Директиви ЄС, що регулюють охорону авторських прав в інформаційному просторі Європейського Союзу. До таких Директив можна віднести Директиву ЄС № 2001./29/ЕС від 22 травня 2001 року про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві, Директиву ЄС № 91./250/ЕЕС від 14 травня 1991 року про правову охорону програм для ЕОМ, Директиву ЄС № 92./100/ЕЕС 19 листопада 1992 року про право на прокат і право на надання в безоплатне тимчасове користування і деяких правах, що відносяться до авторського права в галузі інтелектуальної власності, Директиву ЄС № 93./83/ЕЕС від 27 вересня 1993 року про узгодження деяких норм авторського права і прав, що належать до авторського права, які можна застосувати до ефірного мовлення через супутник і до ретрансляції по кабелю, Директиву ЄС № 93./98/ЕЕС від 29 жовтня 1993 року про гармонізацію строку дії охорони авторського права і деяких суміжних прав, Директиву ЄС № 96./9/ЕС від 11 березня 1996 року про правову охорону баз даних, Директиву ЄС № 2001./29/ЕС від 22 травня 2001 року про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві, Директиву ЄС № 2001./84/ЕС від 27.09.2001 про право перепродажу в інтересах автора оригіналу твору мистецтва [38, с.134].

Для цілей даного дослідження особливий інтерес представляє Директива ЄС № 2001./29/ЕС від 22 травня 2001 року про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. В Директиві підкреслюється необхідність якнайшвидшого усунення будь-якої правової невизначеності, що перешкоджає нормальному функціонуванню індустрії авторських прав і розвитку інформаційного суспільства в Європі, а також якнайшвидшого усунення тих відмінностей в правовому регулюванні, які можуть несприятливо впливати на функціонування європейського ринку. Директива звертає увагу на необхідність подальшого вдосконалення систем

колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, особливо при використанні відповідних об'єктів в «цифровому середовищі», заохочення розвитку глобальних систем ідентифікації об'єктів, що охороняються, «раціональності і прозорості» в діяльності організацій, що здійснюють колективне управління, а також забезпечення можливості правомірного здійснення доведення охоронюваних об'єктів до загального відома в інтерактивних цифрових мережах (в тому числі в Інтернеті).

В обґрунтування мотиву прийняття зазначеної Директиви наводиться теза про те, що технологічна еволюція умножила і урізноманітнила сфери творчості, виробництва і експлуатації. Якщо охорона інтелектуальної власності не вимагає ніякої нової концепції, то норми, які існують у сфері авторського права і суміжних прав, повинні бути пристосовані і доповнені, щоб належним чином враховувати економічні реалії - такі як поява нових форм експлуатації.

Дана Директива закладає основи для створення загальної і гнучкої правової системи, що сприяє розвитку інформаційного суспільства і нового ринку товарів і послуг. Точно також, як і договори ВОІВ, положення Директиви не замінюють собою жодного положення Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, в той же час значно розширюючи обсяг і конкретизуються рамки охорони, яка надається. Директива переглядає наступні категорії правовласників: автори, виконавці, виробники фонограм, виробники аудіовізуальних творів, телерадіомовні організації. На особливу увагу заслуговує виділення в окрему категорію «виробників перших записів фільмів», а також виділення в якості особливого об'єкту, що охороняється «записів фільмів». Всі категорії правовласників наділяються виключним правом на відтворення відповідних об'єктів авторських і суміжних прав (стаття 2 Директиви), а також виключним правом на доведення до загального відома в інтерактивному режимі, сформульованим як «виключне право дозволяти або забороняти доведення до загального відома по дровам або засобами бездротового зв'язку таким чином, що представники публіки

можуть здійснювати доступ до об'єктів з обраного ними місця і в вибране ними час» (стаття 3 Директиви). Виключне право на повідомлення для загального відома шляхом ефірного або кабельного мовлення та виняткове право на поширення повинні бути надані власникам авторських прав (статті 3 і 4 Директиви).

Крім того, Директива регулює «вичерпання прав»: передбачається, що ні за яких умов повідомлення творів або об'єктів суміжних прав для загального відома (шляхом ефірного або кабельного мовлення або шляхом доведення до загального відома в інтерактивних цифрових мережах) не повинно розглядатися як підстава для подальшого їх використання в цивільному обороті без згоди правовласника (стаття 3 Директиви). Вичерпання прав не настає і в разі надання послуг в мережевому режимі, в тому числі, якщо в результаті такої послуги була створена за згодою правовласника копія твору на матеріальному носіїві, так як в процесі надання послуги в режимі «он-лайн» не відбувається передача права власності на оригінал або примірник твору [22, с.102].

Закріплення загальних положень про захист авторських прав іноземних громадян в законодавстві ЄС зумовлює гармонізацію відповідних положень про захист в національних законодавствах країн ЄС. Умови надання захисту авторських прав містяться безпосередньо у вторинному праві ЄС. Аналіз директив ЄС показує, що кожна з них містить нечисленні положення, які стосуються захисту авторських прав і в більшій частині передбачають спеціальні положення надавати пріоритет захисту в залежності від об'єкта авторських прав.

Заходи і способи захисту авторських прав визначені національним законодавством кожної окремої країни ЄС, і гармонізація на рівні ЄС зводиться до їх одноманітності. У сукупності з особливою природою прав інтелектуальної власності, головним чином територіальним принципом дії таких прав, це призводить до того, що країни мають право і не визнавати авторські права, які виникли в межах правопорядку іншої держави, крім того,

держава може і не надавати на своїй території охорону цих прав. Правові акти, що утворюють єдність Європейського судового простору, закріплюють норми про підсудність спорів у сфері захисту інтелектуальної власності, авторських прав зокрема, узагальнено Регламенти ЄС, які встановлюють загальну юрисдикцію судів за принципом доміцилія, виключна юрисдикція у справах про інтелектуальну власність обмежена позовами, пов'язаними з реєстрацією або дійсністю патентів, товарних знаків, промислових зразків або інших подібних прав, що вимагають депонування або реєстрації, в інших випадках застосовуються загальні правила, які можуть встановлювати юрисдикцію в судах держав, які не є країною охорони.

Велику роль в колізійному регулюванні питань інтелектуальної власності на рівні ЄС відіграють положення п. 1 ст. 8 Регламенту № 864/2007 Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року «Про право, що застосовується до недоговірних зобов'язань», відповідно до яких право, що підлягає застосуванню до недоговірних зобов'язань, що впливають з порушення прав інтелектуальної власності, є право країни, в якій заявляється охорона [9, с.101].

У всіх країнах ЄС в національному законодавстві відсутні положення про необхідність дотримання будь-яких формальностей для надання охорони і захисту авторських прав. Різні країни ЄС передбачають на національному рівні строки охорони і захисту або тільки для виняткових прав, або для авторських прав в цілому, що обумовлено концепцією розуміння авторських прав в тій чи іншій країні і тісним взаємозв'язком моральних і майнових прав з самим автором. Відносно авторських прав іноземних громадян окремі країни також передбачають особливі умови обчислення строків захисту таких прав, які полягають в застосуванні терміну охорони і захисту авторських прав, закріпленого в законодавстві тієї країни, де вперше було опубліковано твір.

При цьому такі норми не застосовуються до відносин з державами ЄС або Єдиної економічної зони. У разі виникнення колізій у сфері

інтелектуальної власності правозастосовець в Великобританії керується загальним принципом, закріпленим у Законі Великобританії про міжнародне приватне право від 8 листопада 1995 року - застосування права країни місця вчинення правопорушення, а в разі виникнення спору до недоговірних відносин застосовується право країни, в якій було завдано збитків. Законодавством Німеччини передбачено поєднання національного і територіального принципів захисту авторських прав. Спеціально передбачених норм, присвячених колізійному регулюванню питань інтелектуальної власності, законодавство Німеччини не містить, проте на практиці керується принципом, закріпленим в Бернській конвенції - застосування права країни, де вимагається охорона. У разі порушення авторських прав Закон Ліхтенштейну про міжнародне приватне право від 19 вересня 1996 року передбачає застосування права країни місця вчинення правопорушення.

Право країни місця вчинення правопорушення та право країни, де здійснено прохання охорони прав інтелектуальної власності, є двома найбільш поширеними прив'язками, закріпленими в тому чи іншому вигляді в законодавствах окремих країн ЄС. Дана частина дослідження також містить аналіз способів захисту авторських прав, закріплених на національному рівні країн ЄС, які тісно пов'язані з уже сформованими особливостями захисту цивільних прав до їх гармонізації на рівні ЄС.

Кожною країною ЄС на національному рівні регламентовані специфічні цивільно-правові способи захисту авторських прав, які передбачені для захисту таких прав і враховують особливості таких порушень. Разом з тим, країни ЄС передбачають у своєму внутрішньому законодавстві застосування інших (неспецифічних) способів захисту авторських прав, передбачених в цивільному законодавстві тієї чи іншої країни [39, с.132].

Захист цивільних прав, в тому числі авторських, можна вважати охороною у вузькому сенсі, потреба в якому виникає при порушенні, оскарженні або загрозі порушення суб'єктивних прав, проте його теоретичне

осмислення неможливо без звернення до питань охорони прав в ширшому сенсі. У європейській правовій доктрині ці терміни тотожні, відмінностей між ними не проводиться.

Авторські відносини отримували своє правове закріплення, насамперед, на національному рівні, потім на міжнародному. Захист авторських прав через особливого роду відповідні об'єкти довгий час залишався у виключній компетенції країн ЄС. На першому етапі розвитку правового регулювання в сфері охорони та захисту авторських прав в ЄС величезну роль грали рішення Європейського суду справедливості, в яких вироблялися і конкретизувалася дія загальних положень, що містяться в праві ЄС.

Принцип територіальності дії авторських прав, вироблений міжнародними договорами, модифікований, і навіть швидше доповнений принципом європейського вичерпання виняткових прав, застосування якого було досить обмежене Європейським судом справедливості. Збільшення міжнародного обороту об'єктів охорони та захисту авторських прав, збільшення спорів в даній сфері в сукупності з принципами, закріпленими в міжнародних договорах, головним чином принципом територіальності, привели європейського законодавця до необхідності закріплення норм про підсудність спорів, в тому числі в сфері інтелектуальної власності. Особлива природа права ЄС відбилася на визначенні місця законодавства ЄС в системі національного законодавства окремої взятої країни ЄС, що в значній мірі пояснює з одного боку ступінь впливу законодавства ЄС на національне, а з іншого - в якій мірі такий вплив може існувати і як може розвиватися в надалі [40, с.121].

Європейська юридична доктрина не проводить відмінностей між охороною прав і захистом прав, в той час як в вітчизняній юридичній доктрині такі відмінності проводяться. Така доктринальна відмінність призводить до появи деяких принципових теоретичних невідповідностей в розумінні різних питань охорони і захисту авторських прав з позицій вітчизняного законодавства і з позицій європейського законодавства. У

законодавстві ЄС, а також в міжнародних договорах, закріплено надання охорони авторських прав. Українське законодавство закріплює охорону результатів інтелектуальної діяльності і, разом з тим, захист інтелектуальних прав.

У законодавстві окремих країн ЄС по-різному визначена система авторських прав. Країни ЄС закріплюють такі особисті немайнові права, як право авторства і право на недоторканність твору. Коло особистих немайнових прав залежить від сформованих особливостей закріплення особистих немайнових, або моральних, прав. Вітчизняний законодавець розділив інтелектуальні права на виняткове право, яке є майновим, особисті немайнові права та інші права, характер яких не визначений. Різниця в підходах до розуміння ускладнює подальшу уніфікацію умов і способів надання захисту авторських прав.

В законодавстві країн ЄС не міститься розподіл способів захисту прав на способи, які застосовуються в разі порушення виняткових прав, і способи, що застосовуються в разі порушення особистих немайнових (моральних) прав, тоді як в вітчизняному законодавстві такий розподіл міститься. Ця відмінність законодавства не впливає на правозастосовчу практику України.

Прагнення до мінімальної гармонізації і одночасно до більш детальної регламентації загальних положень міжнародних договорів у сфері захисту авторських прав, в тому числі авторських прав іноземних громадян, призвело до зміни ролі міжнародних договорів у цій сфері. Простежується тенденція до більш детального закріплення приватноправових питань захисту авторських прав іноземних громадян в міжнародних угодах, що призводить до уніфікації таких положень на міжнародному рівні. Однак закріплені в міжнародних договорах принципи, головним чином принцип територіальності, призводять до того, що дія і захист авторських прав обмежені територією однієї держави.

В українському законодавстві, а також законодавстві окремих країн ЄС передбачаються строки охорони майнових авторських прав. Разом з тим, в

ряді країн ЄС закріплений строк охорони авторських прав в цілому, що обумовлено підходом до розуміння авторських прав в тій чи іншій країні і тісним взаємозв'язком моральних і майнових прав з самим автором. Законодавство окремих країн ЄС, також як і українське законодавство, передбачає особливі умови обчислення строків захисту авторських прав, які полягають в застосуванні строку, закріпленого в законодавстві країни, де твір було вперше опубліковано. При цьому такі норми законодавства країн ЄС не врегулювати свої відносини з державами ЄС або до відносин з державами Єдиної економічної зони. На відміну від українського законодавства, закони про авторське право більшості країн ЄС не містять положення про те, що автор (інший правовласник) визначається відповідно до закону країни, на території якої мав місце юридичний факт, що послужив підставою для придбання авторських прав. Різні умови захисту авторських прав, що належать іноземним громадянам, обумовлені зміною сприйняття національного і територіального принципів захисту авторських прав, різними підходами до розуміння моральних і майнових прав, а також прагненням законодавців окремих країн ЄС до подолання принципу територіальності в рамках ЄС і Європейської економічної зони. У разі прийняття відповідних норм на рівні законодавства ЄС стане можливим регіональне подолання територіального принципу захисту авторських прав [10, с.132].

Специфічні цивільно-правові способи захисту авторських прав закріплені у Цивільному кодексі України, а також в законодавстві окремих країн ЄС. Дані способи захисту передбачені відповідно до положень міжнародних угод, однак в країнах ЄС вони базуються також на законодавстві ЄС. Відмінність полягає в змісті, умовах застосування і методах закріплення кожного окремого цивільно-правового способу захисту авторських прав. До того ж, загальною мірою відповідальності, закріпленої як в законодавстві ЄС, так і в українському законодавстві, є відшкодування збитків (упущеної вигоди, необґрунтованого збагачення порушника). Відмінності полягають в тому, що європейський законодавець передбачив

відшкодування збитків за заподіяння моральної шкоди в разі порушення будь-яких прав інтелектуальної власності. У українському законодавстві передбачена також компенсація за порушення виняткових прав, в той час як на рівні ЄС закріплена можливість виплати грошової компенсації позивачеві за порушення будь-яких авторських прав. Разом з тим, зазначені відмінності в передбачених способах захисту авторських прав, в тому числі іноземних громадян, зараз не є для правозастосовця практичною проблемою. Це обумовлено глибокою залежністю способів захисту авторських прав від традиційний з способів захисту цивільних прав, передбачених національним законодавством кожної окремої країни [41, с.132].

Правові акти, що утворюють єдність Європейського судового простору, закріплюють норми про підсудність спорів у сфері захисту інтелектуальної власності, і, зокрема, авторських прав, вельми узагальнено. До правовідносин у сфері захисту авторських прав застосовується загальний критерій підсудності, закріплений в даних правових актах. Регламенти ЄС встановлюють загальну юрисдикцію судів за принципом доміцілья. Виключна юрисдикція у справах про інтелектуальну власність обмежена позовами, пов'язаними з реєстрацією або дійсністю патентів, товарних знаків, промислових зразків або інших подібних прав, що вимагають депонування або реєстрації. Відсутність спеціальних норм, що визначають юрисдикцію спорів у сфері захисту авторських прав, призводить до того, що існує можливість встановлення юрисдикції в судах держав, які не є країною охорони. У цих умовах Україні необхідно не тільки прагнути до досягнення сумісності свого законодавства до законодавства ЄС, а й ініціювати закріплення норм про підсудність спорів у разі порушення прав інтелектуальної власності у відповідних положеннях міжнародних договорів, які будуть встановлювати юрисдикцію в судах держав, які є країною витребування охорони інтелектуальної власності. Дані положення сприятимуть підвищенню рівня захисту авторських прав іноземних громадян в Україні.

Колізійне регулювання відносин у сфері захисту авторських прав іноземних громадян частково регламентовано на регіональному рівні - в законодавстві ЄС. Особливу роль відіграють положення Регламенту № 64/2007 Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про право, що застосовується до недоговірних зобов'язань, що встановлюють норму про право, що застосовується до недоговірних зобов'язань, що впливають з порушення прав інтелектуальної власності. Дана норма закріплює два різних підходи - застосування права країни, де було вчинене правопорушення і права країни, що прохає охорони. У положеннях Регламенту міститься потенційна основа для подальшої уніфікації колізійного регулювання питань захисту авторських прав в разі прийняття уніфікованих норм матеріального права в сфері охорони та захисту авторських прав на рівні законодавства ЄС.

Найбільш поширеними прив'язками, закріпленими в тому чи іншому вигляді в законодавстві окремих країн ЄС в сфері захисту авторських прав іноземних громадян, є: право країни місця вчинення правопорушення та право країни, де вимагається охорона інтелектуальної власності. Різні країни ЄС передбачають в національному законодавстві або першу, або другу прив'язку, що призводить до відсутності уніфікованого підходу до колізійного регулювання питань захисту авторських прав іноземних громадян на рівні ЄС.

Європейський законодавець вдається до мінімальної гармонізації положень в сфері захисту авторських прав, покладання більшого навантаження на норми «м'якого права» ЄС і пошуку інших шляхів гармонізації норм права ЄС, що регулюють питання захисту авторських прав іноземних громадян. Як наукове співтовариство, так і політичні кола ЄС звертають увагу на необхідність уніфікації положень матеріального права в рамках одного акта на рівні ЄС, що має привести до подолання територіального принципу дії авторських прав в рамках Союзу. В даному випадку в ЄС також збережеться необхідність закріплення спеціальних

юрисдикційних і колізійних норм в разі порушення авторських прав іноземних громадян країн, що не входять в ЄС [30].

Отже, уніфікація і гармонізація норм права в сфері захисту авторських прав отримала початок і розвиток в ЄС. Процес гармонізації правових норм у сфері захисту авторських прав іноземних громадян відбувається до теперішнього часу. Уніфікація норм права в сфері захисту авторських прав в формі єдиного акту ЄС може вирішити ряд проблем, породжених принципом територіальності охорони і захисту авторських прав, а також скоротить час і кошти органів ЄС і окремих країн ЄС, витрачених на поступову, ступінчасту гармонізацію норм права в сфері охорони і захисту авторських прав. З іншого боку, прийняття такого акта породить і цілий ряд нових проблем, оскільки знову зажадає зміни національного законодавства в даній сфері кожної країни ЄС, а також зажадає зміни матеріального і процесуального права в сфері захисту авторських прав іноземних громадян та відповідного законодавства. Однак залишиться і необхідність гармонізації відповідного колізійного регулювання питань захисту авторських прав іноземних громадян з країн, що не входять в ЄС.

2.2. Практика захисту патентного права в ЄС

В Європі питаннями видачі патентів і патентних законодавством займається Європейське Патентне Відомство, створене на основі Європейської патентної конвенції (далі - Конвенція), учасниками якої є всі держави-члени ЄС і кілька держав, що не входять в ЄС. Європейське Патентне Відомство не є органом ЄС, і, отже, підпорядковується нормам права Конвенції, і, на даному етапі частково праву ЄС, так як основна частина учасників - держави-члени ЄС. Таким чином, систему патентного права ЄС складають норми Конвенції, норми патентного права держав-членів ЄС, а також інші правові норми, які інститути ЄС приймають на підставі норм Конвенції щодо держав-членів ЄС.

Кроки з розвитку патентного права ЄС почалися в 2003 році. Перешкодою для його розвитку послужили лінгвістичні, технічні та правові проблеми. Вартість отримання та захисту патенту в Європі набагато вище, ніж в США і Японії, а підприємці вже багато разів скаржилися на фрагментарні і суперечливі рішення європейських судів в цьому відношенні. Часто компаніям доводиться відстоювати свої права на інтелектуальну власність в декількох державах-членах ЄС одночасно. Відбувається така ситуація, що національні суди приймають протилежні рішення по практично однаковим справам. Створення Єдиного патентного суду вирішило б проблеми, зробивши судові тяжби більш передбачуваними, і в разі скоротило б їх вартість. Однак справа в тому, що Європейське Патентне Відомство не є органом ЄС, а входить в Європейську Патентну Організацію, що унеможливило створення патентного суду в рамках ЄС.

Ця пропозиція була відкинута як інститутами ЄС, так і представниками держав-членів ЄС, які мотивували відмову від створення нового судового органу несвоечасністю і недостатністю законних підстав, а також несумісністю такого нововведення з національною правовою системою деяких держав. Крім цього Європейська Комісія вносила пропозиції щодо створення «Патенту спільноти», що об'єднує тільки держави-члени ЄС. Такий підхід також не знайшов схвалення в державах-членах ЄС, так як такий патент по суті дублюватиме виданий Європейським Патентним Відомством [11, с.21].

У липні 2010 року Європейська Комісія запропонувала знайти рішення лінгвістичного питання. Комісар Європейської Комісії Міхель Барнер запропонував залишити англійський, французький і німецький в якості офіційних мов патентного права ЄС, тобто тих мов, на яких можуть видаватися європейські патенти.

Пропозиція Михеля Барнера.

Згідно з пропозицією, європейські патенти можуть видаватися на трьох мовах: англійській, французькій і німецькій. Інші мови ЄС не беруться до

уваги, але в той же час і монолінгвістичний режим, при якому єдиною офіційною мовою патентного права залишиться англійська, залишається за бортом.

Основними критиками пропозиції Барнера серед держав-членів ЄС стали Іспанія та Італія, які наполягають на варіанті мультилінгвізму (тобто європейські патенти можуть видаватися на всіх мовах держав-членів ЄС) або монолінгвізму (тобто варіанти єдиного офіційного мови - англійської).

Бельгійська пропозиція.

Намагаючись догодити Іспанії та Італії, бельгійське керівництво пропонує компромісний варіант, згідно з яким англійська стає єдиною офіційною мовою і всі патенти повинні бути перекладені англійською, для того, щоб мати статус європейських.

Більш того, в неофіційному документі сказано, що переклад не матиме юридичної сили, а метою його називається інформаційна. Компромісний варіант ніяк не відображає думки Барнера про необхідність ввести німецький і французький в групу офіційних мов. Але, безумовно, відповідно до бельгійської пропозиції французькі і німецькі заявники зможуть заповнювати форми-заяви на надання патенту на рідній мові, на відміну від інших заявників, яким буде необхідно переводити заяви на англійську, французьку або німецьку.

Пропозиція Іспанії.

Іспанія представила альтернативний варіант, що відрізняється від пропозиції Барнера і бельгійського компромісу. Мадрид підтримав ідею «напів-монолінгвістического» варіанту, заснованого на офіційній англійській мові, при якій заявники можуть подавати заяви на іншій офіційній мові ЄС, тобто на будь-якій мові держави-члена ЄС. Таким чином, привілейований статус німецької та французької мов втрачається.

У свою чергу ідею не підтримали офіційний Париж і Берлін, посилаючись на те, що існуюча система, керована Європейським патентним

відомством, побудована на використанні англійської, німецької та французької як офіційних мов [42].

Гармонізація патентної системи Європи в цілому залежить від того, чи буде введена в дію на всьому європейському континенті патентна система Співтовариства. Тут механізм, заснований Європейською патентною конвенцією можуть зіграти важливу роль.

Європейська патентна конвенція - нормативний акт, прийнятий відповідно до положень права міжнародних договорів. Конвенція була підписана 5 жовтня 1973 року в Мюнхені на дипломатичній конференції. Після ратифікації низкою країн-учасниць вона вступила в чинності 7 жовтня 1977 року на території Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, ФРН, Франції, Великобританії та Швейцарії.

До компетенції Європейського патентного відомства відноситься реалізація передбачених Конвенцією повноважень з метою видачі європейських патентів. Європейське патентне відомство складається з ряду підрозділів. Це: Секція прийому, Відділ пошуку, Відділ експертизи, Відділ заперечень, Юридичний відділ, Палата скарг, Велика палата скарг, Правила ст. 16 - 25 Конвенції визначають статус кожного з органів. Секція прийому перевіряє заявки на видачу патенту і проводить формальну експертизу. Відділ пошуку здійснюють європейський патентний пошук і складають звіти про його результати. До компетенції Відділу експертизи відноситься експертиза патентних заявок по суті. Відділ заперечень,

Юридичний відділ, Палати скарг і Велика палата скарг розглядають заперечення і скарги зацікавлених осіб на рішення про видачу або відмову у видачі європейських патентів.

Адміністративна рада складається з представників Договірних держав (ст. 26 Конвенції). Вона уповноважена в міру необхідності коригувати Інструкцію до Конвенції, яка становить частину Конвенції.

Співпраця країн-учасниць ЄС в сфері промислової власності в значній мірі відчуває на собі вплив інтеграційних процесів розвитку Європейського

Союзу. Є підстави вважати, що механізм європейської патентоспроможності утворює фундамент нового патентного права ЄС.

Необхідно враховувати, що Конвенція не є частиною права ЄС. Зазначена конвенція була прийнята рядом суверенних держав. На підставі Конвенції видається європейський патент. Європейська патентна організація - юридична особа, яка не входить до складу органів ЄС. У той же час країни-учасниці Конвенції, будучи одночасно членами ЄС, зробили ряд дій з метою заснування єдиного для всієї території ЄС патенту спільноти.

В даний час поновилися спроби заснування єдиного європейського патенту - патенту спільноти. У серпні 2000 року Комісія ЄС запропонувала ввести такий патент нормативним актом ЄС. Пропозиція в цілому відтворює принципи Угоди про патент Співтовариства, підписаному (не ратифікованому) в грудні 1989 року. Слід вирішити два основних питання: 1) про переведення патенту спільноти на офіційні мови в ЄПВ і 2) про вирішення спорів за патентом спільноти.

Передбачається, що патент спільноти буде діяти паралельно з національними патентами і європейським патентом, причому патент спільноти підлягатиме видачі в ЄПВ. Представлений Комісією ЄС проект регулювання пов'язаних з патентом спільноти відносин містить важливі положення для розуміння ймовірних відмінностей європейського патенту від майбутнього патенту спільноти і визначення значення ознак патентоспроможності винаходу по Конвенції для патентного права ЄС. Проект констатує, що в даний час патентна форма охорони забезпечується в ЄС двома системами, жодна з яких не базується на законодавстві Союзу. Цими системами є національні патентні системи і європейська патентна система. Патентне право ЄС стане галуззю права, що регулює відносини, що впливають із патенту спільноти. Згідно п. 2.3 проекту основною характеристикою запропонованого патенту спільноти буде «симбіоз» патентної системи ЄС і європейського патентного права. ЄС як юридична особа приєднується до Конвенції. При проведенні процедури видачі патенту

спільноти будуть застосовуватися правові норми Конвенції, зокрема, про патентоспроможності винаходів. В кінцевому рахунку, основна відмінність патентної системи ЄС від європейської патентної системи зведеться до різниці правових режимів відносин після видачі патенту спільноти.

Крім доводів на користь дослідження європейської патентоспроможності в аспекті формування патентного права ЄС, є причина розглянути дане питання з точки зору вітчизняних інтересів. Це обумовлено взаємодією України і ЄС у сфері захисту патентних прав.

Ще до початку гармонізації правової охорони промислових зразків на комунітарному рівні виникла об'єктивна необхідність спрощення отримання захисту зазначених результатів творчої діяльності одночасно в декількох державах. З цією метою 6 листопада 1925 року в Гаазі було укладено спеціальну угоду про реєстрацію промислових зразків. Угода набула чинності 1 червня 1928 року і переглядалася кілька разів: в Лондоні 2 червня 1934 р. (Акт 1934 року) і у Гаазі 28 листопада 1960 року (Акт 1960 року); вона була доповнена Монакським Додатковим актом від 18 листопада 1961 р Стокгольмським Додатковим актом від 14 липня 1967 року, зміненім 28 вересня 1979 року і Женевським актом Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, прийнятим на Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 р. В даний час «Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків» перейменовано і носить назву «Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків». Перейменування відбулося на Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 р. при підписанні Женевського акта Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків [12, с.143].

Суть угоди полягає в тому, що заявник або його патентний повірений можуть просити в держав-учасниць угоди правову охорону промислового зразка, подавши лише одну заявку до Міжнародного бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Охорона надається в декількох державах шляхом депонування заявок англійською або французькою мовами.

Інформація про зареєстровані об'єкти публікується в Міжнародному бюлетені промислових зразків. У 2005 році Комісією ЄС були запропоновані проекти двох документів, метою прийняття якого є об'єднання систем реєстрації промислових образів, існуючих на рівні ВОІВ і на рівні Європейського Союзу.

Були запропоновані проект рішення Ради ЄС, що передбачає приєднання Європейського співтовариства до Женевської редакції Гаазької угоди «Про міжнародну реєстрацію промислових образів», прийнятої на Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 г.⁶⁸, і проект регламенту Ради ЄС про внесення змін до регламентів (РЄ) №6 / 2002 і (РЄ) № 40/94 з метою можливості приєднання Європейського співтовариства до Женевської редакції Гаазької угоди, про міжнародну реєстрацію промислових образців⁶⁹.

Дві зазначених пропозиції Комісії припускають об'єднання комунітарної і існуючої у Всесвітній організації інтелектуальної власності систем реєстрації промислових зразків. Передбачається, що завдяки зазначеному симбіозу, організації зможуть отримати, за допомогою єдиної заявки, поданої в Міжнародне бюро ВОІВ, охорону промислового зразка не тільки на території ЄС, але також в країнах-учасниках Гаазької угоди в Женевській редакції. Прогнозується значний економічний ефект даної нової системи. Переклад документів, так само як оплата ряду національних зборів не будуть необхідними. Крім того, пропонована процедура повинна буде спростити процес отримання охорони в третіх країнах, що дозволить зміцнити європейські підприємства в намірі розширення їх економічних контактів з контрагентами з таких країн, за допомогою забезпечення європейським підприємствам впевненості в належній правовій охороні їх промислових зразків.

До моменту початку діяльності інститутів Співтовариств щодо гармонізації нормативних приписів, присвячених охороні і використанню промислових зразків, існувала ще одна регіональна система охорони, що

охоплює Бельгію, Нідерланди і Люксембург, в рамках якої охорона надається на підставі заявки, поданої до Відомства промислових зразків Бенілюксу. Крім того, реєстрація в Великобританії поширюється на 11 країн, що входять до Британської співдружності націй [3, с.121].

Хід гармонізації на рівні Європейського Союзу національних законодавчих положень, присвячених промисловим зразкам, був подібний до реалізованого в сфері регулювання відносин з приводу товарних знаків. Так, спочатку Комісією була підготовлена «Зелена книга з охорони промислового зразка», в якій було обрано патентно-правову систему охорони промислових зразків. Положення, запропоновані Комісією в «Зеленій книзі», знайшли відображення у Спільній директиві (98/71 / ЄС) Європейського парламенту та Ради від 13 жовтня 1998 «Про юридичну охорону промислових зразків». Область дії Директиви була обмежена зближенням національних постанов, які безпосередньо впливають на функціонування внутрішнього ринку, тобто мова не йшла про загальний зближення законодавств держав-членів ЄС в даній області. Наприклад, правила, що стосуються стягнень, способів оскарження і застосування закону віднесені до компетенції національного законодавства. Держави-члени вільні також у встановленні положень процедури, що стосується реєстрації, відновлення і визнання недійсними прав на промислові зразки, так само як і положень, що стосуються наслідків недійсності зазначених об'єктів. Крім того, положення Директиви не виключають застосування до промислових зразків положень національного права або права ЄС, що передбачають охорону, відмінну від наданої промисловим зразкам за допомогою їх реєстрації, наприклад, охорону на підставі нормативних приписів, що стосуються незареєстрованих промислових зразків, авторсько-правову охорону (обсяг і умови надання якої відповідними об'єктами в повній мірі визначається національними законодавцями), охорону в якості товарних знаків, патентів і корисних моделей, охорону, передбачену загальними положеннями про недобросовісну конкуренцію.

Необхідність прийняття Директиви 98/71/ ЄС була обгрунтована економічними причинами. Так, відмінності в юридичній охороні промислових зразків, існуючі в законодавствах держав-членів, були визнані таким, що надають безпосередній вплив на створення і функціонування внутрішнього ринку продукції, що містить промислові зразки, і здатними перешкодити існуванню конкуренції на внутрішньому ринку. У зв'язку з необхідністю підпорядкування охорони промислових зразків, що надаються на підставі реєстрації, ідентичним умов у всіх державах-членах, слід було виробити уніфіковане визначення промислового зразка, так само як і вимоги до новизни і індивідуальним характером, яким зареєстрований промислових зразок повинен задовольняти. Для забезпечення нормального функціонування внутрішнього ринку була визнана необхідність уніфікації терміну охорони, що надається на підставі реєстрації промислового зразка. Також в Директиві був закріплений вичерпний перелік матеріально-правових підстав відмови в реєстрації та визнання недійсним промислового зразка в державах-членах, які підпорядковують заявки попередньому дослідженню до реєстрації [47, с.102].

Розглянемо патентоспроможність винаходу згідно Конвенції про видачу європейського патенту (ЄПК). ЄПК є основоположним нормативним актом Європейської патентної системи.

Європейська патентна конвенція містить у другій частині положення, що регулюють матеріальне патентне право. Згідно ЄПК матеріальне патентне право являє собою систему норм, що регулюють інститут патентоспроможності, статус і взаємини суб'єктів патентного права. У цю систему також включені положення, що визначають права і обов'язки суб'єктів, які впливають з патенту і заявки на патент.

Основу матеріального патентного права складають норми, які стосуються патентоспроможності винаходу. Патентоспроможність розкривається в Конвенції як сукупність необхідних для поширення на винахід патентного захисту якостей. У Конвенції представлені правила

визначення якостей новизни, винахідницького рівня, промислової придатності.

Відповідно до ст.52 ЄПК європейські патенти видаються на винаходи, які є новими, промислово придатними і заснованими на винахідницькій діяльності. Не вважаються винаходами, виходячи з наведених ознак, такі результати діяльності:

- а) відкриття, а також наукові теорії і математичні методи;
- б) естетичні творіння;
- в) плани, правила і методи інтелектуальної діяльності, ігор або ділової діяльності, а також програми для електронно-обчислювальних машин;
- г) просте представлення інформації [13, с.83].

Представлені обмеження предметної області винаходів виключають патентоспроможність об'єктів і діяльності, перелічених у зазначених положеннях, лише в тому випадку, коли заявка на європейський патент стосується лише одного з цих об'єктів або однієї діяльності як таких.

Визначення поняття новизни містить ст. 54 ЄПК. Винахід вважається новим, якщо він не належить до розряду техніки. Рівень техніки включає всі, що стали загальнодоступним шляхом письмового або усного опису, використання або будь-яким іншим способом до дати подання заявки на європейський патент.

Обсяг поняття новизни винаходу. Виконання положень Конвенції структурними підрозділами ЄПВ призвело до формування підходу до розгляду новизни винаходу. Відповідно до п. 2 ст. 96 і п. 1 ст. 97 ЄПК оцінка новизни відноситься до ведення Відділу експертизи і проводиться після публікації заявки на європейський патент. Основні поняття, що формують категорію новизни, і практика їх застосування представлені в п. 5 гл. 4 ч. 3 Керівництва. Етап експертизи по суті європейської патентної заявки передбачає встановлення факту наявності або відсутності необхідних якостей патентоспроможності винаходу.

Перш за все, Керівництво вказує на необхідність трактування розширеного обсягу поняття рівня техніки. Згідно п. 1,2 ст. 54 ЄПК передбачено, що всі, що стало загальнодоступним шляхом письмового або усного опису, використання або будь-яким іншим способом до дати подання заявки на патент, включається в рівень техніки. Положення Керівництва прямо вказують на необмежений обсяг представлених характеристик. Не приймаються обмеження, пов'язані з географічними координатами місця, мови або способу розкриття відповідної інформації необмеженому колу осіб. Також не встановлюється термін, щодо давності документів або інших джерел інформації.

У той же час доступний для експерта Відділу експертизи рівень техніки складається в основному з представлених Відділом пошуку в звіті про пошук документів. Відділ експертизи розглядає питання загальнодоступності на підставі тільки письмових документів або в поєднанні з описом попереднього використання та усного розкриття. У п. 5.2 гл. 4 ч. 3 Керівництва передбачені умови віднесення документа до розряду загальнодоступних до дати подання заявки на патент. Повинна бути встановлена відповідність дати, на яку треті особи отримали можливість отримати знання, що містяться у винаході, періоду до подачі заявки на патент. Неодмінна умова - відсутність зобов'язання третіх осіб зберегти дані знання винаходи в таємниці.

Якщо заявник оспорує сам факт розкриття або його передбачувану дату, то експерт повинен винести рішення про продовження розгляду питання новизни винаходу або про направлення матеріалів до Відділу пошуку з метою перевірки документів і пошуку додаткових доказів.

Відповідно до п. 2 ст. 54 ЄПК все, що стало доступним для необмеженого кола осіб до дати подання заявки на європейський патент, утворює рівень техніки і тягне за собою визнання відсутності у заявленого винаходу якостей новизни і винахідницького рівня. Спосіб розкриття винаходу перед третіми особами, а саме: нематеріальне розкриття, розкриття шляхом усного поширення, розкриття шляхом публікації, розкриття за

допомогою публічного використання або застосування, грає важливу роль. Він пов'язаний з особливою практикою застосування матеріального і процесуального Європейського патентного права Палатами скарг ЄПВ.

Визначення наявності винахідницького рівня заявленого винаходу може бути здійснено тільки після підтвердження експертизою, що сукупність заявлених технічних ознак (combination of claimed technical features) не складає рівень техніки. Винахідницький рівень оцінюється на підставі поданих в п. 2 ст. 54 ЄПК характеристик рівня техніки. Для визнання винахідницького рівня заявлений винахід має забезпечувати вирішення об'єктивної технічної проблеми (objective technical problem).

Практика розгляду Відділами експертизи питань, пов'язаних з оцінкою винахідницького рівня, виражена у формі роз'яснень містяться в п. 9 гл. 4 ч. 3 Керівництва.

Цілий ряд рішень Палат скарг сформував певні підходи до розгляду винахідницького рівня пропозиції, принципи його оцінки. Найбільш важливим правовим принципом є підхід до оцінки винахідницького рівня з точки зору технічної проблеми і її рішення (the problem and solution approach). Даний принцип найбільш часто застосовується у виробництві структурних підрозділів ЄПВ. Незважаючи на це, практика Палат скарг передбачає, що підхід «проблема і рішення» представляє один з можливих шляхів при оцінці винахідницького рівня. Отже, використання цього підходу не є суворо необхідним. У рішенні Т 465/95 палата скарг не застосувала концепцію «проблема і рішення» при оцінці винахідницького рівня. На думку палати, ця концепція є однією з можливих, з властивими їй перевагами і недоліками. Все ж таке рішення є майже одним з небагатьох винятків із правила застосування концепції «проблема і рішення» [14, с.143].

Зазначений підхід має певний недолік, тому що він ґрунтується на попередньому ознайомленні експерта з заявленим винаходом, що може призвести до необґрунтованого висновку про очевидність винаходи (hindsight).

Проте, підхід «проблема і рішення» застосовується на рівні офіційно визнаної практики Відділами експертизи і Палатами скарг ЄПВ.

Правова підстава застосування підходу «проблема і рішення» представлено в правилі 27 Інструкції, в якому йдеться про необхідність розкриття заявленого винаходу в описі. Розкриття має бути здійснене таким чином, щоб можна було зрозуміти технічну проблему і її рішення. Винахідницький рівень може розглядатися як винахідницький крок від технічної проблеми до її рішення. Отже, відсутність в описі технічної проблеми і її рішення вказує на те, що заявка, виходячи зі змісту ст. 52 ЄПК, не містить винаходу [3, с.105].

Інститут корисної моделі з'явився в Німеччині в 1891 р при модифікації існуючого в той час патентного закону. В даний час в Німеччині діють два окремих закону - патентний закон і закон про корисні моделі від 28 серпня 1986 р. У 1911 р корисні моделі стали об'єктом охорони на міжнародно-правовому рівні, після включення їх в параграф 2 статті 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності.

Формування інституту корисних моделей викликано було необхідністю усунення недоліків патентної системи, коли, з одного боку, завдяки чітко сформульованим, але суб'єктивним критерієм (винахідницький рівень), винахідник отримує багаторічну монополію, а з іншого - нічого взагалі. Метою введення даного інституту є надання середнім і дрібним підприємцям, так само як і окремим винахідникам, механізму швидкого і дешевого правового захисту їх конструктивних розробок. Наприклад, в Німеччині в якості корисної моделі була захищена конструкція бачка для збору сміття, що відкривається шляхом натискання ноги на вставну педаль. Запуск даної конструкції в виробництво забезпечив виробнику високі прибутки, а наявність охоронного документа на корисну модель забезпечило її монопольне використання. Охорона корисних моделей надається на більш короткий термін і в значно спрощеному порядку в порівнянні з охороною

винаходів, що обумовлено порівняно швидким оновленням споживчого ринку в умовах конкуренції.

Що стосується кола охоронюваних в якості корисних моделей об'єктів, то в світовій практиці намітилися два підходи. В одних державах, зокрема в Японії, поняття корисної моделі тлумачиться розширено і охоплює собою практично той же перелік об'єктів, які можуть бути визнані винаходами, тобто пристрої, способи, речовини і т.п. В інших державах, зокрема в Німеччині, поняттям «корисна модель» охоплюються лише об'єкти, які мають просторову структуру.

В даний час, захист технічних рішень, що здійснюється за допомогою застосування конструкції корисної моделі, існує лише на національному рівні. Отримання такої охорони дешевше патентної, але вона менш надійна. Корисні моделі в тій чи іншій формі охороняються у більшості держав-членів ЄС. Найбільша активність проявляється в механіці і електротехніці.

Корисна модель в юридичній науці визначається як нове технічне рішення, що відноситься до конструкції (пристрою) . У більшості держав-членів ЄС охорона корисних моделей здійснюється на підставі спеціальних нормативних актів. Корисні моделі, подібно винаходам, є рішення технічної задачі. Однак, на відміну від останніх, в більшості держав в якості корисних моделей охороняються не будь-які технічні рішення, а лише ті, які відносяться до типу пристроїв, тобто конструкторському виконанню засобів виробництва і предметів споживання. Так, відповідно до положень іспанського закону «Про промислової власності» від 26 липня 1928 р. «Патентне відомство дає дозвіл на реєстрацію корисних моделей для приладів, інструментів, пристроїв і предметів або їх частин, охорона форми яких на її запит як на її зовнішній прояв, так і на її функціонування, за умови, що вона є корисною, якщо застосування, для якого вони призначені, дає перевагу або новий ефект, економію часу, сил ручної праці або поліпшення гігієнічних або психофізичних умов праці».

Корисні моделі є охороноспроможними при наявності лише двох ознак - новизни та промислової придатності, тоді як винахідницький рівень даних рішень невисокий. Це, однак, не означає, що корисною моделлю може бути визнано очевидне для будь-якого фахівця рішення задачі. Корисна модель, так само як і інші об'єкти інтелектуальної власності, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості. Але ступінь цієї творчості може бути меншою, ніж це потрібно для визнання рішення винаходом (наявність винахідницької творчості не перевіряється при видачі охоронного документа на корисну модель). Тому охоронні документи (свідчення про реєстрацію) часто називають «малими патентами» [47, с.123].

З метою створення системи захисту технічних нововведень, що володіють новизною і певним винахідницьким рівнем, яка представляла б собою логічне доповнення патентної охорони, що дозволяє інтенсифікувати інноваційну діяльність і забезпечити конкурентоспроможність європейських підприємств на внутрішньому ринку, Комісією Співтовариств 19 липня 1995 року була прийнята Зелена книга «Про охорони корисних моделей на внутрішньому ринку». Конструкція корисної моделі, відповідно до положень даного документа, являє собою сукупність прав на технічні нововведення, що надаються правовласнику після реєстрації. Як при наданні патентного захисту винаходів, що захищаються як корисні моделі технічні нововведення повинні мати новизну і певний винахідницький рівень (проте, часто нижче рівня, необхідного для отримання патентно-правової охорони). На відміну від патентів, надання охоронних документів на корисні моделі здійснюється без перевірки новизни і винахідницького рівня. Йшлося про право на захист, яке могло б бути отримано швидше і дешевше, і яке, однак, забезпечувало б також і меншу юридичну безпеку. В Зеленій Книзі були приведені аргументи про необхідність діяльності Співтовариства у сфері захисту корисних моделей з метою забезпечення гармонізації зазначеної захисту, що складаються в наступному: системи охорони, існуючі в державах-членах, містять значні відмінності, зокрема, щодо необхідного винахідницького

рівня, що може перешкодити вільному обігу то варів і чинити негативний вплив на конкуренцію; надання подібного роду охорони має на внутрішньому ринку велику економічну значимість; необхідно сприяння дрібним і середнім підприємствам в інтенсифікації їх новаторської діяльності, для протистояння посилення конкуренції.

РОЗДІЛ 3. УНІФІКАЦІЯ І ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄС

3.1. Проблеми правової охорони інтелектуальності власності в ЄС та шляхи їх вирішення

Як відомо, спочатку основною метою створення Європейських співтовариств була необхідність в створенні єдиного комунітарного економічного простору, побудованого на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили, обмеження монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції, що проголошено в установчих документах Європейських співтовариств і знову підтверджено в Договорі про Європейський Союз 1992 року.

Право інтелектуальної власності, будучи за своєю споконвічною природою територіально-обмеженим правом, існуючим в рамках лише однієї певної держави (на відміну, наприклад, від права власності на матеріальні об'єкти), з необхідністю увійшло в протиріччя з цілями і завданнями, що стоять перед Європейськими співтовариствами, природним чином стримуючи досягнення головної мети ЄС - створення повномасштабного функціонуючого єдиного комунітарного економічного ринку. Вихід з даної ситуації, при всій її складності і небажанні держав-членів ЄС поступитися хоча б частиною своїх правотворчих повноважень в сфері правової охорони інтелектуальної власності, був знайдений в розширенні «територіальної обмеженості» права інтелектуальної власності з території однієї конкретної держави-члена ЄС до масштабів всього Європейського Союзу, що знайшло вираження, наприклад, в закріпленні так званого принципу «комунітарного вичерпання прав на об'єкти інтелектуальної власності». Згідно з цим принципом, правовласник результату інтелектуальної діяльності в момент першої ініціації належного йому об'єкта в комерційний (господарський) оборот за допомогою продажу де-небудь на території ЄС втрачає своє право

на контроль за подальшим поширенням зазначеного результату інтелектуальної власності в рамках всього Європейського Союзу. Таким чином, об'єкт, що охороняється, вільно циркулює в масштабах ЄС без обмежень [15, с.121].

Істотним чинником, який призвів до початку процесів уніфікації і гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі, стала діяльність Суду ЄС, який в своїх рішеннях з цілого ряду справ, пов'язаних з існуванням і здійсненням прав на інтелектуальну власність в рамках Європейських співтовариств (комунітарна дихотомія права інтелектуальної власності), фактично і юридично «вивів» право інтелектуальної власності зі сфери внутрішньодержавного регулювання на орбіту комунітарного порядку, використовуючи при цьому в ряді випадків елементи наднаціональності в його компетенції і загальнообов'язковість рішень Суду ЄС.

З певною часткою необхідності це приводить нас до висновку про наявність нормотворчого початку, що визначає специфіку компетенції Суду ЄС в аналізованій нами сфері. Крім усього іншого, практика Суду ЄС багато в чому визначила вибір конкретних напрямків, форм і способів уніфікації та гармонізації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі.

Значну роль в процесах уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі зіграла, та й продовжує грати в даний час діяльність Європейської комісії. Саме цим інститутом Європейського Союзу були визначені конкретні сфери, механізми і способи комунітаризації правової охорони інтелектуальної власності в ЄС. Зазначена діяльність, перш за все, була пов'язана з прийняттям Європейською комісією цілого ряду документів, які намітили я шляхи подальшого вдосконалення зближення національного законодавства країн-членів ЄС в сфері авторського права і промислової власності в ЄС, так і перспективи введення єдиних інструментів правової охорони інтелектуальної власності в рамках всього інтеграційного утворення. Зазначені документи відомі більше під назвою «Зелені книги», які

були прийняті в 1980-90 рр. XX ст.), що в подальшому призвело до розробки та прийняття інститутами ЄС цілого ряду директив і регламентів у сфері права інтелектуальної власності.

Можна виділити дві форми інтеграційних правових процесів у сфері інтелектуальної власності в рамках Європейського Союзу. В рамках першої форми - гармонізації права - відбувається зближення національних законодавств країн-членів ЄС в сфері правової охорони інтелектуальної власності. Така форма характерна, перш за все, для авторського права і суміжних прав. Гармонізація права в ЄС здійснюється за допомогою такого нормативно-правового акту, як директива. Директива має обов'язкову силу тільки для тієї держави (або групи держав), якій вона адресована і лише відносно того результату, до досягнення якого вона спрямована. Її відмінною рисою також є те, що форми і способи реалізації положень, закріплених в директиві, визначаються самою державою-дестинатором директивного положення. Директиві, як правило, має кореспондувати акт національного законодавства, що імплементують її положення. У самій же директиві встановлюється певний термін для здійснення імплементатії.

При другій формі - уніфікації права - відбувається введення єдиного інструменту правової охорони інтелектуальної власності, що діє на всій території ЄС, який не замінює, однак, національних інструментів правової охорони. Така форма більшою мірою характерна для сфери засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту і виробленої ними продукції (робіт, послуг), права промислових зразків, правової охорони селекційних досягнень у сфері рослинництва. Уніфікація права в рамках ЄС здійснюється за допомогою прийняття такого нормативно-правового акта, як регламент. До основних рис регламенту віднесене: загальне застосування в державах-учасниках, загальнообов'язковість в повному обсязі і пряма (безпосередня) дія. Ці фактори зумовлюють значну ефективність його положень. Регламенти не потребують подальшої ратифікації державами-членами, в імплементатії в

національне законодавство і не можуть бути змінені жодним органом держави-члена [16, с.121].

Аналіз процесів уніфікації і гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі призводить нас до висновку про те, що причини і передумови, що призвели до необхідності інтеграційних процесів у цій сфері лежать у виключно економічній площині і детерміновані імперативами ринкової економіки. На даний момент право інтелектуальної власності в Європейському Союзі парадигмою свого розвитку обрало в якості пріоритетної охорони не суб'єкта творчої діяльності як такого, не творця, а навпаки - на перший план чітко виступає завдання надання правової охорони інвестиціям (кіно-, теле- і відеоканалам, організаціям супутникового і кабельного мовлення, організаціям, керуючим майновими правами авторів на колективній снові і ін.). Так, зокрема, в сфері авторського права ця тенденція знаходить своє вираження в еволюції комунітарного авторського права за допомогою все більшого відходу від принципу «droit de l'auteur», де пріоритет віддавався насамперед особистості автора, захисту його особистих немайнових прав, до концепції «copyright», яка закріплює примат економічного змісту авторського права і спрямована на «включення» об'єктів творчості в канву ринкових відносин. Відповідно до цієї концепції, твір є не більшим, ніж об'єкт ринкових відносин (тотожний матеріальним аналогам), а його автор - це так званий «творчий працівник» з усіма наслідками, що випливають звідси.

На даний момент у виборі напрямків і сфер уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі позначається чітка тенденція, суть якої зводиться до того, що до інтеграційних процесів в сфері інтелектуальної власності в більшій мірі схильні так звані «нові» об'єкти творчої діяльності і нові форми їх використання. До їх числа можна віднести, наприклад, біотехнологічні винаходи, селекційні досягнення в сфері рослинництва, комп'ютерні програми і бази даних, супутникове та кабельне мовлення, новели в системі авторських правомочностей - право здавати в

прокат і передавати в безоплатне користування об'єкти творчої діяльності, використання об'єктів інтелектуальної власності в глобальних інформаційних мережах і ін. Це пояснюється, з одного боку, тим, що напрямок розвитку науково-технічної та інформаційної революції і саме подібним чином впливають і на процеси правового врегулювання таких явищ. З іншого боку - «нові» сфери творчих відносин і їх досягнення в певній мірі легше і краще «піддаються» однаковому правовому врегулюванню в багатьох державах, що входять в регіональну систему співпраці, оскільки в даному випадку просто не існує будь-яких традицій внутрішньодержавного регулювання даних відносин, а тому й узгодження волі держав в даному питанні можна досягти в набагато більшому ступені.

Об'єктний склад охоронюваних результатів творчої діяльності все більше розширюється а рахунок того, що до їх числа відносять об'єкти, які мають мало спільного мають з результатами творчості, а іноді взагалі не володіють оригінальністю і т.д. Це знайшло своє відображення, зокрема, в сфері правової охорони баз даних, коли юридичні особи можуть наділятися цілою низкою повноважень (право *sui generis*) на прості компіляції - бази даних, які не є результатом творчої діяльності їх творця, а представляють собою лише сумарний ефект фінансування компаній в пошук даних, їх систематизацію та подання до вигляді бази даних. Природно, що все це знову детерміновано імперативами ринкової економіки, необхідністю першорядного захисту інвестицій, а не самого твору і його істинного творця.

Процес уніфікації та гармонізації права інтелектуальної власності в Європейському Союзі відрізняється певною своєрідністю, одна з яких - відоме протиріччя, що на початку закладене в ньому. Згідно з цим протиріччя, можна говорити про так званий двобічний вектор розвитку процесів комунітарної уніфікації та гармонізації правової охорони результатів творчості. Суть його полягає, зокрема, в тому, що, з одного боку, ми бачимо підвищення рівня правової охорони результатів творчої діяльності та його суб'єктів, що виражається, наприклад, в збільшенні строку правової

охорони авторського права до 70 років і суміжних прав до 50 років; в гармонізації правил обчислення строків правової охорони, в появі нових об'єктів правової охорони і т.д. З іншого боку - істотно обмежуються правомочності суб'єктів інтелектуальної (творчої) діяльності. Це знаходить своє відображення, наприклад, у можливості здійснення супутникового мовлення і кабельної ретрансляції в цілому ряді випадків без згоди правовласників, в наділенні досить великими повноваженнями організацій, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, часом за рахунок прямого обмеження прав авторів, розширення випадків вільного використання творчих творів в глобальних інформаційних мережах, система примусових ліцензій в сфері біотехнологічних винаходів і т.п. [17, с.132].

Інтеграційні процеси в сфері права інтелектуальної власності в рамках ЄС носять комплексний і універсальний характер. Це означає, що уніфікації та гармонізації піддаються певною мірою всі основні сфери права інтелектуальної власності (авторське право і суміжні права, патентне право, право на засоби індивідуалізації, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності та ін.). Крім так званих «матеріальних норм» права інтелектуальної власності інтеграційні процеси охоплюють в даний час і процесуальні аспекти правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, способи забезпечення та захисту прав на інтелектуальну власність та ін. Проте, можна констатувати, що якщо ряд областей права інтелектуальної власності вже піддався успішній уніфікації та гармонізації, результатом чого стало прийняття цілого комплексу регламентів і директив у сфері правової охорони інтелектуальної власності, то залишається і чимало проблем, пов'язаних, зокрема, з очевидними «пробуксовками» інтеграційного процесу в таких областях, як введення патенту Співтовариства, патентування винаходів, що містять комп'ютерні програми, корисні моделі, проблеми застосовного права при вирішенні спорів у сфері права інтелектуальної власності та ін.

Одним з найважливіших векторів розвитку права інтелектуальної власності в Європейському Союзі є його інтернаціоналізація. Це, зокрема,

виражається у зростаючому впливі норм універсальних міжнародних угод, прийнятих під егідою міжнародних організацій, на право інтелектуальної власності ЄС (Всесвітня організація інтелектуальної власності, ЮНЕСКО, Світова організація торгівлі, Європейське патентне відомство та ін.). Одним із прикладів цього є приєднання Європейського співтовариства 30 травня 2005 р. як учасника до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, переглянутої в Женеві 19 березня 1991 р. Зазначене рішення прийнято Радою ЄС (2005/523 / ЄС) в рамках реалізації повноважень, передбачених ст. 300 і 308 Договору про ЄС.

Крім того, при здійсненні гармонізаційних і уніфікаційних процедур в сфері правової охорони інтелектуальної власності до уваги приймаються також результати і досягнення основних торгово-економічних конкурентів ЄС - США і Японії в аналогічних сферах, бо зазначені країни в значно більшому ступені досягли успіхів в сфері нових інформаційних та біологічних технологій, зокрема в галузі генної інженерії і селекції [18, с.133].

З іншого боку, спостерігається певне випередження розвитку правового регулювання інтелектуальної власності в ЄС у порівнянні з міжнародним універсальним і регіональними механізмами правової охорони інтелектуальної власності. Так, можна стверджувати, що механізм правової охорони інтелектуальної власності в ЄС є зараз більш модернізованим, що включає сфери охорони, які в даний момент не в достатній мірі врегульовані на міжнародному універсальному рівні в рамках ВО-ІС (біотехнологічні винаходи, право слідування в сфері авторського права (*droit de suite*) і ін.). Виникає питання про відставання механізмів Всесвітньої організації інтелектуальної власності від регіональної (європейської) систем, що, природно, вимагає свого вирішення.

3.2. Порівняльна характеристика правової охорони інтелектуальної власності в ЄС та Україні

Людина постійно перебуває у творчому пошуку. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, з одного боку, активно сприяє її інтелектуальній творчій діяльності, а з іншого, відкриває значні можливості для привласнення чужих результатів науково-технічної чи літературно-художньої творчості. Відтак створення в нашій державі ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності є одним із основних чинників зростання науково-технічного потенціалу та духовного збагачення людини. Плагіат у науці і техніці сприяє лише хаотичності розвитку та недобросовісній конкуренції, а також падінню духовної культури [24, с.21].

Значення проблеми інтелектуальної власності в процесі регіональної економічної інтеграції прослідковується на прикладі співробітництва країн - членів ЄС. Інтерес до інтелектуальної власності, насамперед, пов'язаний з можливістю одержання додаткового доходу від монопольного використання нових технологій або продажу патентів і ліцензій. Інтелектуальна власність компаній стає усе більш дорогим активом, реальну вартість якого не завжди можуть відбити принципи бухгалтерського обліку. Особливо це відноситься до тих галузей, де ключову роль відіграють не стільки нерухомість й устаткування, скільки прибутковість патентів, товарних знаків, авторських прав і інших так званих невловимих активів.

На жаль, в Україні через погано поставлений облік нематеріальних активів і інтелектуальної власності частка перших за бухгалтерськими документами становить звичайно менш 1%. Відсутність належного обліку облік нематеріальних активів і інтелектуальної власності - одна із причин кризи інтелектуальної власності, від якої Україна зазнає колосальних збитків. Керівники багатьох відомих вітчизняних підприємств не підозрюють, що вартість інтелектуальної власності на їхніх підприємствах може перевищувати вартість усіх інших активів і приносити колосальні доходи. У

сучасному світі значимість нематеріальних активів і найважливішої їх складеної частини - інтелектуальної власності безупинно зростає. Багато дослідників вважають це наслідком тієї обставини, що в сучасній світовій економіці зростає роль інновацій у порівнянні з роллю виробництва, а інформація, втілена в інтелектуальній власності, стає найважливішим фактором виробництва - поряд із землею, працею й капіталом.

На формування системи авторсько-правової охорони творів, яка склалася на початку ХХІ ст. у країнах-членах ЄС, вплинула поступова еволюція регулювання відносин, що виникають у зв'язку зі створенням та використанням результатів творчої діяльності.

Першим її етапом стало підписання міждержавних угод, що було обумовлено необхідністю охорони виключних прав на твір за межами країни, де його було створено. Другим етапом стала уніфікація авторського права, здійснена інституціями ЄС у останнє десятиліття ХХ ст. У процесі гармонізації в ЄС сформувалася нова для країн континентальної Європи концепція охорони авторського права, яка фактично є перехідною від «особистісної» концепції авторського права (*droit d'auteur*) до концепції ближчої ідеї (*copyright*), характерної для англосаксонської системи.

Охорона авторських і суміжних прав належить до прерогативи національного законодавства. ЄС бере на себе зобов'язання з усунення розбіжностей у національному законодавстві про авторське право і суміжні права, які перешкоджають вільному руху товарів і послуг, а також призводять до спотворення конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Інтереси захисту індустріальної та комерційної власності розглядаються як один із винятків із загального правила про неприпустимість заходів, еквівалентних кількісним та якісним обмеженням експорту та імпорту.

У європейському праві охорона інтелектуальної власності підпорядкована завданню забезпечення функціонування внутрішнього ринку ЄС. Статус виключення або тимчасової монополії на використання творів та інших об'єктів права, що допускається заради заохочення творчості й

інвестицій у сферу науки та культури, визначає філософію підходу до дії авторського права і суміжних прав [28].

Щоб вибрати найбільш ефективні і дієві інструменти у вирішенні проблем в галузі авторського права звернемося до досвіду інших держав. В даний час у ряді країн світу прийняті предметні закони, що стосуються інституту відповідальності провайдерів. Так, у шведському законі, що регулює відповідальність власників дощок оголошень (Act (1998:112) on Responsibility for Electronic Bulletin Boards), встановлюється, що зобов'язані видаляти повідомлення третіх осіб у тому випадку, якщо що міститься в них, порушує низку норм кримінального та цивільного законодавства (в частині авторського права). Схожа на європейську, але менш детальна схема відповідальності при порушенні авторських прав визначена в американському Digital Millenium Copyright Act (DMCA) 3, прийнятому в 1998 р. В Англії діє Defamation Act⁴, прийнятий в 1996 р., який регулює відповідальність інтернет-провайдерів за достовірність розміщується на їх сайтах інформації. Загальні тенденції розвитку правового регулювання в галузі авторського права особливо помітні на прикладі Директиви ЄС "Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві", що закладає основи для створення загальної та гнучкої правової системи, Що сприяє розвитку інформаційного суспільства і нового ринку товарів і послуг. Для України розглянута Директива представляє особливий інтерес як з метою застосування позитивного європейського досвіду в українському законодавстві, так і у зв'язку з зобов'язаннями по досягненню відповідності рівня охорони авторських і суміжних прав, прийнятими при укладенні Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Найважливішою Міжнародною угодою є прийняття Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Стокгольм, 1967 року). Договір ВОІВ вперше ввів поняття «інтелектуальна власність» в міжнародні правові документи, а ст. 2 Конвенції розкрила значення терміна

«інтелектуальна власність» як права, що відноситься до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях.

В даний час по всіх об'єктах промислової власності проводиться державна експертиза патентними відомствами країн учасниць Паризької конвенції і видаються офіційні охоронні документи, патенти або свідоцтва.

Таким чином, держава закріплює за автором і (або) власником патенту виключні матеріальні та особисті нематеріальні права, а охорона цих прав здійснюється за допомогою сучасних законів розроблених в кожній країні з урахуванням положень міжнародних конвенцій та особливостей національних законодавств.

Україна, будучи учасником всіх основоположних конвенцій з охорони інтелектуальної власності, розробила принципово нові закони в цій галузі з урахуванням всіх вимог Міжнародних угод.

На відміну від раніше діючих законів СРСР був застосований принцип приватної власності як основоположний принцип правового регулювання у сфері інтелектуальної діяльності. Цивільний Кодекс визначає інтелектуальну діяльність як один з об'єктів цивільного права, тобто тих матеріальних і духовних благ, з приводу яких учасники (суб'єкти) вступають між собою у правові відносини. Використання цих результатів третіми особами може бути здійснено тільки за згодою правовласника [19, с.135].

Пропрієтарний підхід (від лат. «Proprietas» - «власність») був застосований не тільки при створенні законів, але і при створенні інших нормативних документів, що регулюють правові відносини у сфері інтелектуальної власності.

Концепція пропрієтарного права - це ототожнення прав створення інтелектуального об'єкта з правом власника, який створив матеріальний об'єкт, тобто об'єктам інтелектуальної власності представляється такий самий правовий режим, як і речам.

Реформа законодавства, присвяченого охороні інтелектуальної власності почалася в кінці 80-х років XX століття, а в період 1992-1995 рр. був

прийнятий блок законів. Кожному виду об'єкта інтелектуальної власності відповідає окремий вид правового регулювання і особливий правовий інститут, наприклад: авторське право, патентне право. Внесення доповнень і змін до чинних законів, а також прийняття підзаконних актів (правил, інструкцій і т.п.) дозволило суттєво модернізувати нормативну базу у сфері інтелектуальної власності.

Важливим джерелом права інтелектуальної власності є міжнародні конвенції і договори, до яких приєдналась Україна. Передусім Україна вступила до Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Законом України від 31 травня 1995 р. Україна приєдналась до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 р., зміненого 2 жовтня 1979 р.). Законом України від 27 січня 1995 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав країн СНД. Україна також приєдналась до Всесвітньої конвенції про авторське право[44, с.121].

В 2001 році Україна значно просунулась на шляху приєднання до основних міжнародних угод і конвенцій з питань ПІВ, в тому числі:

- Женевської Конвенції про захист виробників фонограм (Закон про авторське право пізніше розповсюдив на іноземних виробників фонограм з держав-членів Женевської Конвенції національний режим і ретроактивний захист);
- Римської Конвенції про захист виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення;
- Угоди ВОІВ про авторське право;
- Угоди ВОІВ про виконання і фонограми.

Ці позитивні досягнення поряд з прогресивними змінами в національному законодавстві дуже наблизили Україну до виконання нею вимог угоди TRIPS в законодавчій галузі.

Важливо враховувати, що в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна

адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку.

Реальні тенденції в сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються суперечливими й не свідчать про ефективне функціонування системи її охорони.

У сукупності проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найгострішими є такі: охорона комп'ютерних програм і баз даних (відзначили 65,3% опитаних УЦЕПД експертів), захист від недобросовісної конкуренції (55,6%), охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків) — 52,1%, охорона виробників аудіовізуальної продукції — 50,0%.

На думку експертів, створенню в Україні ефективної системи охорони Характерно, що понад половина з 2 тис. опитаних УЦЕПД громадян не відносять проблеми охорони інтелектуальної власності до першорядних проблем економічного розвитку України. Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, позаяк вона вимагає досить великого обсягу специфічних знань. Нарешті, слід відзначити, що серед головних причин недостатнього рівня ефективності охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном фахівці найчастіше називають «відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном» (54,8% відповідей експертів), «низький рівень правової культури в країні» (46,6%), «відсутність належних знань й інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України» (45,2%). На «законодавчу неврегульованість в Україні питань трансферу технологій, зокрема при виїзді українських фахівців на роботу за кордон», указують 43,8% опитаних УЦЕПД експертів.

Проблеми отримання правової охорони результатів інтелектуальної діяльності завжди були актуальні в усьому світі і особливо гостро проявилися в XIX-XX ст. у зв'язку з бурхливим зростанням технічного

прогресу. Тоді ж вперше і було визначено поняття промислової власності та способи її правової охорони.

Це сталося в 1883 р на Паризькій конвенції з охорони промислової власності. Відповідно до п.2 ст.1 Конвенції до об'єктів охорони були віднесені винаходи, промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки і знаки обслуговування, а так само найменування місць походження товарів. Надалі світове співтовариство пішло по шляху розширення об'єкта правової охорони на результати творчої праці. Були прийняті Міжнародні конвенції про охорону літературної і художньої власності в 1886 р і про міжнародну реєстрацію знаків в 1891 р.

Найважливішою Міжнародною угодою є прийняття Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Стокгольм 1967). Договір ВОІВ вперше ввів поняття «інтелектуальна власність» в міжнародні правові документи, а ст. 2 Конвенції розкрила значення терміна «інтелектуальна власність» як права, що відноситься до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях.

В даний час по всіх об'єктах промислової власності проводиться державна експертиза патентними відомствами країн учасниць Паризької конвенції і видаються офіційні охоронні документи, патенти або свідоцтва.

Таким чином, держава закріплює за автором і (або) власником патенту виключні матеріальні та особисті нематеріальні права, а охорона цих прав здійснюється за допомогою сучасних законів розроблених в кожній країні з урахуванням положень міжнародних конвенцій та особливостей національних законодавств.

Україна, будучи учасником всіх основоположних конвенцій з охорони інтелектуальної власності, розробила принципово нові закони в цій галузі з урахуванням всіх вимог Міжнародних угод.

На відміну від раніше діючих законів СРСР був застосований принцип приватної власності як основоположний принцип правового регулювання у сфері інтелектуальної діяльності. Цивільний Кодекс визначає інтелектуальну

діяльність як один з об'єктів цивільного права, тобто тих матеріальних і духовних благ, з приводу яких учасники (суб'єкти) вступають між собою у правові відносини. Використання цих результатів третіми особами може бути здійснено тільки за згодою правовласника.

Пропріетарний підхід (від лат. «Proprietas» - «власність») був застосований не тільки при створенні законів, але і при створенні інших нормативних документів, що регулюють правові відносини у сфері інтелектуальної власності.

Концепція пропріетарного права - це ототожнення прав створення інтелектуального об'єкта з правом власника, який створив матеріальний об'єкт, тобто об'єктам інтелектуальної власності представляється такий самий правовий режим, як і речам.

Реформа законодавства, присвяченого охороні інтелектуальної власності почалася в кінці 80-х років XX століття, а в період 1992-1995 рр. був прийнятий блок законів. Кожному виду об'єкта інтелектуальної власності відповідає окремий вид правового регулювання і особливий правовий інститут, наприклад: авторське право, патентне право. Внесення доповнень і змін до чинних законів, а також прийняття підзаконних актів (правил, інструкцій і т.п.) дозволило суттєво модернізувати нормативну базу у сфері інтелектуальної власності.

Важливим джерелом права інтелектуальної власності є міжнародні конвенції і договори, до яких приєдналась Україна. Передусім Україна вступила до Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Законом України від 31 травня 1995 р. Україна приєдналась до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 р., зміненого 2 жовтня 1979 р.). Законом України від 27 січня 1995 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав країн СНД. Україна також приєдналась до Всесвітньої конвенції про авторське право [44, с.231].

В 2001 році Україна значно просунулась на шляху приєднання до основних міжнародних угод і конвенцій з питань ПІВ, в тому числі:

- Женевської Конвенції про захист виробників фонограм (Закон про авторське право пізніше розповсюдив на іноземних виробників фонограм з держав-членів Женевської Конвенції національний режим і ретроактивний захист);
- Римської Конвенції про захист виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення;
- Угоди ВОІВ про авторське право;
- Угоди ВОІВ про виконання і фонограми.

Ці позитивні досягнення поряд з прогресивними змінами в національному законодавстві дуже наблизили Україну до виконання нею вимог угоди TRIPS в законодавчій галузі.

Важливо враховувати, що в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку

У процесі підготовки проекту Книги IV Цивільного кодексу України виявилися серйозні розбіжності між цим документом і чинними нормами вже ухвалених законів і ратифікованих договорів із питань інтелектуальної власності. Ліквідація цих неузгодженостей викликала значну затримку в підготовці проекту.

Відчувається необхідність додаткових правових норм, які узгодили б українське законодавство в питаннях охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності й механізму їх реалізації з міжнародними договорами.

Треба розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) комерціалізації запатентованих науково-технічних досягнень. У Державному бюджеті слід передбачити й належне фінансування видатків на

розвиток інфраструктури охорони інтелектуальної власності, модернізацію технічної бази державних установ цієї сфери.

Актуальним питанням стало проведення в українських ЗМІ широкомасштабної освітньої кампанії, спрямованої на формування в населення України правової культури, поваги до інтелектуальної власності й надання йому базових знань про права власників інтелектуального продукту й механізми його охорони, зокрема за кордоном.

Загалом слід подбати про розробку системи організації навчання, підготовки й перепідготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності, про науково-методичне забезпечення цього процесу.

Незважаючи на уніфікацію законів з міжнародним законодавством та участь України у всіх міжнародних конвенцій і договорів, законодавець не пішов по шляху створення єдиного Закону про охорону інтелектуальної власності, тому з точки зору нашого цивільного законодавства «інтелектуальна власність» - поняття ідеальне і не відповідає поняттям речового права. Термін «інтелектуальна власність» - вживається як термін використання виключних прав фізичних та юридичних осіб результатів їх творчої праці.

Важливо враховувати, що в основному вже сформувалася глобальна світова система регулювання захисту інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. За останні роки Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею 15-и з 26-и універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Велике значення для ефективного захисту інтелектуальної власності має процес входження України в регіональні європейські структури регулювання цієї сфери, і насамперед у структури Європейського Союзу. На цьому напрямі також є нерозв'язані проблеми – невизначеність позиції України щодо Євразійської

патентної конвенції та налагодження відносин із Євразійською патентною організацією, відсутність перспективних програм взаємодії з Європейським патентним відомством і Відомством із гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС) [48, с.312].

Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, — перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ століття — економіки, що базується на знаннях. Це і питання створення цивілізованого ринкового середовища, де і підприємці, і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів [45, с.5].

Інтелектуальна власність - закріплені законом права, що є результатом інтелектуальної діяльності в науковій, промисловій, художньої й літературної областях. Тобто це право на результат інтелектуальної діяльності, а не сам результат. Інтелектуальна власність є не матеріальним об'єктом, тому що право не можна відчутти, схопити .

Інтелектуальна власність має чимало загальних рис із реальною й особистою власністю. Слід відрізнити поняття інтелектуальної власності від поняття права інтелектуальної власності, тому що інтелектуальна власність нематеріальна, а її об'єктом у цьому випадку виступають права на результати інтелектуальної діяльності людини.

Правова конструкція інтелектуальної власності є базою для поширення нематеріальних об'єктів (науково-технічних, комерційних знань, досягнень в області мистецтва) у товарній формі. Новий сектор світової торгівлі - ринок інтелектуальної власності, динамічно розвивається, утягуючи в комерційний оборот усі нові об'єкти. Інтелектуальна власність впливає на глибинні

процеси світового економічного росту, сприяє формуванню нових напрямків у світовому поділі праці. У першій половині XX в. можна було оцінювати економічний розвиток держави показниками видобутку природних ресурсів і обсягом промислового виробництва. Однак основним сучасним показником виступає інтелектуальна складова національної економіки. Причому міжнародний поділ праці й конкуренція між провідними національними економіками відзначаються в даний момент саме в цій області [25, с.122].

Значення проблеми інтелектуальної власності в процесі регіональної економічної інтеграції прослідковується на прикладі співробітництва країн - членів ЄС.

Інтерес до інтелектуальної власності, насамперед, пов'язаний з можливістю одержання додаткового доходу від монопольного використання нових технологій або продажу патентів і ліцензій. Інтелектуальна власність компаній стає усе більш дорогим активом, реальну вартість якого не завжди можуть відбити принципи бухгалтерського обліку. Особливо це відноситься до тих галузей, де ключову роль відіграють не стільки нерухомість й устаткування, скільки прибутковість патентів, товарних знаків, авторських прав і інших так званих невлених активів. ПРИМІРОМ, ринкова вартість компанії Microsoft на кінець 1996 р. становила 70,9 млрд. дол., незважаючи на те, що за даним балансового звіту вартість чистих активів була 5,7 млрд. дол.

На жаль, в Україні через погано поставлений облік нематеріальних активів і інтелектуальної власності частка перших за бухгалтерськими документами становить звичайно менш 1%. Відсутність належного обліку облік нематеріальних активів і інтелектуальної власності - одна із причин кризи інтелектуальної власності, від якої Україна зазнає колосальних збитків. Керівники багатьох відомих вітчизняних підприємств не підозрюють, що вартість інтелектуальної власності на їхніх підприємствах може перевищувати вартість усіх інших активів і приносити колосальні доходи.

У сучасному світі значимість нематеріальних активів і найважливішої їх складеної частини - інтелектуальної власності безупинно зростає. Багато дослідників вважають це наслідком тієї обставини, що в сучасній світовій економіці зростає роль інновацій у порівнянні з роллю виробництва, а інформація, втілена в інтелектуальній власності, стає найважливішим фактором виробництва - поряд із землею, працею й капіталом.

Якщо урахувати всі види власності, права на які на ринках найбільш розвинених країн є предметом торгівлі, то частка інтелектуальної власності в них має тенденцію до щорічного росту, темпи якого вище темпів росту торгівлі іншими видами власності. І якщо, наприклад, темпи росту світового промислового виробництва не перевищують 2,5-3%, то світова торгівля ліцензіями на право використання промислової власності й технології розвивається набагато більш високими темпами, що досягають 12% у рік. У цей час інтелектуальна власність повинна розглядатися вже не як побічний продукт, одержуваний у результаті розробок нового виду виробу, а як серйозна зброя в конкурентній боротьбі.

Прикладом успішного використання інтелектуальної власності у корпоративній стратегії за кордоном можна привести фірму Texas Instruments (США). В 60-х роках ця компанія становила свій "патентний портфель" винятково як оборонне знаряддя. Однак до середини 80-х років фірма змінила тактику на наступальну й стала переслідувати компанії, що незаконно використовували її інтелектуальну власність. Урегулювання пред'явлених позовів допомогло Texas Instruments одержати значні доходи. В 1991 р. позови компанії були задоволені 256 млн. дол. Загальний дохід, отриманий компанією від використання інтелектуальної власності за 1986-1993 рр., склав 1,2 млрд. дол. На початку 90-х років компанія Intel щорічно вкладала 1 млрд. дол. у контроль над виробництвом мікропроцесорів. Незважаючи на такі величезні витрати, ставка прибутковості компанії за офіційним даними, які вона надавала в податкові органи, склала 25%.

В конкурентній боротьбі сьогодні перемагає те підприємство, яке найбільше продуктивно використовує наявні в нього ресурси. У зв'язку із цим значення має вироблення корпоративної стратегії компанії. Винаходи, товарні знаки, ноу-хау, торговельні секрети, бренди можна віднести до активів, якими часом зневажають при проведенні фінансового аналізу з метою виявлення схованих резервів. Це пов'язане з тим, що вони не часто з'являються в бухгалтерських звітах, дохід від використання цих активів важко виділити із загального доходу, їх правова сутність невідома або неправильно тлумачиться. Проте, дані активи повинні відігравати вирішальну роль у корпоративній стратегії підприємства [26].

Під захистом права інтелектуальної власності в Україні розуміється передбачену законодавством діяльність уповноважених державою органів виконавчої та судової влади по визнанню, поновленню та усуненню перешкод, що заважають суб'єктам права інтелектуальної власності в реалізації їх прав і законних інтересів. Одними з найбільш поширених порушень прав інтелектуальної власності в Україні є піратство, особливо у сфері програмного забезпечення та плагіат, що свідчать про недосконалість системи захисту авторського права в Україні [46, с.123].

Якщо урахувати всі види власності, права на які на ринках найбільш розвинених країн є предметом торгівлі, то частка інтелектуальної власності в них має тенденцію до щорічного росту, темпи якого вище темпів росту торгівлі іншими видами власності. І якщо, наприклад, темпи росту світового промислового виробництва не перевищують 2,5-3%, то світова торгівля ліцензіями на право використання промислової власності й технології розвивається набагато більш високими темпами, що досягають 12% у рік. У цей час інтелектуальна власність повинна розглядатися вже не як побічний продукт, одержуваний у результаті розробок нового виду виробу, а як серйозна зброя в конкурентній боротьбі.

Для реакції на неправомірні дії, спрямовані на отримання певних переваг над конкурентом за рахунок його інтелектуальної діяльності та ділової репутації, захист прав на інтелектуальну власність, зокрема,

- через отримання свідоцтва на право на знаки для товарів і послуг, прав на зазначення походження товару,
- здійснення міжнародної реєстрації знаків,
- приєднання до єдиної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків, дотримання умов договору про закони щодо товарних знаків;
- реєстрація комерційного найменування [29, с.95].

Становлення і розвиток правової охорони інтелектуальної власності в Україні відбувалися в цілому таким же шляхом, який був пройдений даною підгалуззю в європейських країнах і в США. Разом з тим не можна не вказати на ряд моментів, які відображають вітчизняну специфіку і багато в чому допомагають краще зрозуміти сучасний стан охорони інтелектуальної власності в Україні. Насамперед правова охорона авторських творів, технічних нововведень та інших об'єктів інтелектуальної власності з'явилася в Україні значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи та США. Закони про авторське право, патенти на винаходи, про охорону товарних знаків і промислових зразків, які, в основному, відповідали вимогам часу і були наближені до європейських зразків, були прийняті в Україні лише на рубежі XIX-XX ст. Радянський період знову надовго відкинув українське законодавство про інтелектуальну власність далеко назад, в силу чого до кінця XX ст., перед початком реформ, дана область законодавства значно відстала у своєму розвитку від західноєвропейського законодавства. Зазначений розрив був в основному ліквідований лише з прийняттям в 90-х роках законів про охорону окремих об'єктів інтелектуальної власності, які діють на даний час.

Далі, характерною рисою українського законодавства про інтелектуальну власність, яка поступово долається в останні роки, був традиційно низький рівень охорони авторських і патентних прав. Українські

закони в даній області, як до 1917, так і пізніше, ніколи «не дотягували» за рівнем охорони до європейських стандартів і не відповідали вимогам основних міжнародних конвенцій. З цієї та ряду інших причин Україна тривалий час не брала участь ні в одній з найважливіших міжнародних угод з охорони інтелектуальної власності. Ця ізолюваність від зовнішнього світу, що особливо поглибилася в період проведення соціалістичного експерименту, також не могла не позначитися на розвитку українського законодавства про охорону інтелектуальної власності.

Наступною специфічною рисою українського законодавства в даній сфері було широке втручання держави у відносини творців творчих досягнень та їх користувачів. Так, авторське право України народилося і тривалий час існувало в рамках цензурного законодавства, держава завжди залишала за собою широкі можливості по втручанню в сферу патентної монополії і т.д. Особливо потужним вплив держави на цю область приватних відносин було в радянський період розвитку. Наприклад, у радянському авторському праві широко застосовувалися так звані типові авторські договори (видавничі, постановочні, сценарні та ін.), які мали нормативне значення і детально регламентували відносини авторів і користувачів творів; суворо нормативно регламентувалися ставки винагороди авторів творів та винахідників і т.п.

Нарешті, не можна забувати і того, що протягом тривалого часу українське законодавство про інтелектуальну власність розвивалося під впливом соціалістичної ідеології. Найбільш яскраво це проявлялося в широких можливостях використання творчих досягнень в державних і суспільних інтересах. Так, основною формою охорони винаходів і промислових зразків протягом майже семи десятиліть був не патент, а авторське свідоцтво, яке закріплювало виключне право на використання технічних і художньо-конструкторських рішень не за їхнім автором, а за державою; авторське право дозволяло вільно, тобто без згоди авторів і без

виплати їм винагороди, використовувати випущені у світ твори в кіно, на радіо і телебаченні, в газетах і т.п.

Зазначені вище особливості розвитку українського законодавства про інтелектуальну власність: його відсталість, традиційно низький рівень охорони, ізолюваність від зовнішнього світу, яскраво виражені публічні основи, вплив соціалістичної ідеології - не можуть скидатися з рахунків при оцінці його сучасного стану. Хоча реформи 90-х років знаменували собою значний прорив у даній сфері, неможливо за такий короткий термін повністю подолати ті традиції, які склалися в Україні не одне десятиліття.

Сучасна економіка в усьому світі і в Україні зокрема, диктує особливі правила застосування об'єктів інтелектуальної власності в повсякденному житті.

При застосуванні цих об'єктів у цивільному обороті, їх значення прирівняне до відносин в області матеріального виробництва, що є середовищем цивільно-правового регулювання.

Сучасний економічний оборот в суспільстві неможливо уявити собі без участі об'єктів інтелектуальної власності. Основна проблема їх споживання - законне введення в цивільний оборот, без порушення прав авторів і правовласників.

Чим більше в громадянському суспільстві приділено уваги розвитку науки, літератури і мистецтва, техніки і технологій, тим більш цивілізованим є суспільство. Високий інтелектуальний потенціал суспільства і рівень правової грамотності населення дозволяють досягти вирішення безлічі економічних проблем задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Результати інтелектуальної діяльності становлять найважливіші ресурси економіки, добробуту і розвитку країни.

Перехід України до ринкової економіки, до приватної власності зажадав реформування правової бази, пов'язаної із захистом і використанням результатів інтелектуальної діяльності. Правове регулювання інтелектуальної власності є основою і головною метою - узаконити акт використання об'єкта

інтелектуальної власності або його заборони за волевиявленням правовласника.

Від вирішення проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності, зокрема питань створення цивілізованого ринкового середовища, де і підприємці і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів, залежить рівень конкурентоспроможності національної економіки у світовій соціально-економічній системі.

У сучасному світі результати інтелектуальної діяльності, інновації, досвід набувають особливого значення. Вони стають основними факторами виробництва й визначають успішність і стабільність економічного розвитку.

Тому важливу стабілізуючу й стимулюючу роль відіграє якісна система правової охорони й захисту інтелектуальної власності, що сприяє забезпеченню сумлінної конкуренції, а також виконує контролюючу функцію за дотриманням законності в процесах створення, поширення й використання інтелектуальної власності, що дозволить знизити кількість правопорушень у цій сфері.

Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюється уповноваженими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління та контролю.

При створенні національного законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні слід максимально враховувати досвід і практику патентних відомств зарубіжних країн. Як ніколи, на сучасному

етапі розвитку нашої країни актуальними стають питання міжнародної правової охорони інтелектуальної власності [27, с.32].

Підводячи підсумок розгляду проблем правої охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності, можна зробити обґрунтований висновок про те, що встановлені чинним цивільним законодавством механізми правової охорони інтелектуального продукту на сучасному етапі розвитку держави і суспільства далекі від досконалості і потрібно на рівні державного законодавства встановити єдині правила і норми регулювання відносин у сфері правової охорони і захисту інтелектуальної власності. Якщо збереження цілісності суспільства і самої держави для безпечного розвитку всіх визнати в якості головної мети призначення держави, а нормотворчість - однією з його основних функцій, то очевидно, що область захисту інтелектуальної власності повинна стати одним з найбільш розвинених напрямків в сучасній юриспруденції та економіці.

Кожна країна потребує розвиненої і добре налагодженої системи захисту інтелектуальної власності. Присутність в державі налагоджених механізмів правозахисту інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку місцевих винахідницьких і творчих талантів і досягнень, підтримці і збереженню національного потенціалу у сфері інтелектуальної діяльності, залученню інвестицій, стабілізації економічного становища, при якому як вітчизняні, так і іноземні інвестори можуть бути впевнені, що їхні права інтелектуальної власності дотримуються. Наявність в державі сучасної міжнародної системи охорони інтелектуальної власності - необхідний елемент розвинутої держави, саме така система необхідна для України, що володіє значним науково-технічним інтелектуальним потенціалом.

Інтелектуальна власність, що охороняється зараз у більшості країн світу, в сучасних умовах є одним з найпотужніших стимуляторів прогресу у всіх областях розвитку суспільства.

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, на

думку міжнародних експертів, її недосконалість все ще є одним з факторів, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Так, за даними Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова (УЦЕПД) серед проблем охорони об'єктів інтелектуальної власності в Україні найбільш серйозними є такі: охорона комп'ютерних програм і баз даних (відзначили 65% опитаних УЦЕПД ЕКСПЕРТІВ), захист від недобросовісної конкуренції (55,6%), охорона знаків для товарів і послуг (52,1%), охорона виробників аудіовізуальної продукції (50%) [4, с.64].

Посилення захисту об'єктів інтелектуальної власності в Україні пов'язане з приведенням законодавства України у відповідність із законодавством ЄС відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (1629-15), затвердженої Законом України від 18 березня 2004 року.

Так, в Україні в необхідній мірі не забезпечений захист біотехнологічних винаходів, строки охорони прав інтелектуальної власності на певні об'єкти (промислові зразки, сорти рослин тощо) не відповідають відповідним строкам в ЄС, цивільно-правові та митні засоби захисту потребують удосконалення в відповідно до вимог Директиви ЄС 2004/48 / ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та Регламенту ЄС 1383/2003 від 22 липня 2003 року про митних заходи щодо товарів, які викликають підозри в порушенні прав інтелектуальної власності, та заходів, які повинні прийматися до товарів, щодо яких виявлено порушення таких прав [21, с.67].

Неналежний контроль за чинним законодавством призводить до проблем у діяльності організацій колективного управління правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду повинні відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями

колективного управління згідно з Законом України "Про авторське право і суміжні права», а в разі укладання таких договорів інколи маємо неналежне виконання їх умов. Деякими організаціями довільно визначаються ставки винагороди, що сплачуються користувачами об'єктів суміжних прав без вимоги належної звітності всупереч вимогам зазначеного Закону та постанов Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 71 і № 72.

Потребує вдосконалення законодавство України щодо охорони промислових зразків і корисних моделей. Є випадки отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки, винаходи, об'єкти авторського права, права на які належать іншим особам. Зазначене призвело до звуження митного контролю товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності: при прийнятті Верховною Радою України 16 листопада 2006 Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України" (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України) були виключені з митного контролю такі об'єкти, як корисні моделі, винаходи, промислові зразки, що не узгоджується з положеннями Регламенту ЄС 1383/2003.

Потребує вдосконалення правова охорона службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, «ноу-хау». Слід на законодавчому рівні чітко визначити вимоги за договорами франчайзингу.

Крім того, законодавством належним чином не регулюється питання захисту фірмових найменувань, вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної власності, їх відображення в бухгалтерському обліку. Не визначено порядок охорони прав на раціоналізаторські пропозиції, породи тварин, а також на фольклор, народні художні промисли, традиційні знання і т.д.

Потребує більш чіткого врегулювання механізм використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи об'єкти, створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих

коштів. Це насамперед вплине на цивілізоване формування ринку інтелектуальних досягнень [43, с.5].

Аналіз показує, що дотримання положень законів України у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається на недостатньому рівні.

Ситуація, яка спостерігається в нинішній Україні, показує, що піратство зробило практично безкоштовним користування продуктами чужої інтелектуальної власності - програмами, фільмами, книгами, фонограмами, - і в цих умовах стали практично порожніми ринкові ніші, призначені для національного інтелектуального виробництва.

Проблема, насамперед полягає в тому, що в Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів. Це, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів.

Міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування. Це стосується законів щодо промислових зразків, товарних знаків, діяльності організацій колективного управління і т.п.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо щодо аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Повинна бути введена більш ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, стає все більш поширеним (привласнення

результатів наукової праці в формі фіктивного «співавторства»; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково аналітичних матеріалах, поданих підпорядкованими організаціями; передача (експорт) інтелектуальних здобутків, створених за державні кошти, за межі України; відтворення результатів наукових робіт без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація і т.п.

До основних проблем організації та забезпечення ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні слід віднести припинення дії рішень уряду щодо скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Потребує вдосконалення порядок судового розгляду спорів щодо прав інтелектуальної власності. Необхідно прийняття подальших кроків у напрямку спеціалізації суддів з розгляду справ із зазначених питань. У зв'язку з цим існує потреба у вирішенні питання щодо належного визначення юрисдикції судів стосовно порядку розгляду справ відповідної категорії [4, с.64].

Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, оскільки вона вимагає досить великого обсягу специфічних знань. На жаль, лише з 2000 р в цьому питанні стали з'являтися деякі позитивні зрушення. Але й сьогодні потужність освітньої системи низька і не може задовольнити попит на фахівців цього профілю.

Характерним для України є також недооцінка в суспільстві значимості захисту прав інтелектуальної власності. Таке явище значною мірою наслідком культурно-морального спадщини минулого, коли в суспільстві переважала державна власність на результат творчості, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. Це, насамперед, означає, що деформація правових понять у значної

частини громадян підтримується невибагливістю їх вимог до якості пропозиції, що є нормою для малозабезпечених верств населення.

Безперечно, нормативно-правова база в цілому вирішує питання, пов'язані з наданням захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, пов'язаних з їх використанням. Разом з цим цілий ряд положень у правовому аспекті чинного цивільного законодавства ще не врегульований.

В даний час існує досить широке коло спеціальних законів з охорони окремих об'єктів інтелектуальної власності. Однак для вдосконалення чинної нормативно-правової бази необхідна розробка і прийняття окремих законодавчих актів по таких об'єктах: географічні позначення, комерційна таємниця, породи тварин, біотехнології, репрографія, техніка зв'язку. Не обходимо також розробка положення (національного стандарту) оцінки нематеріальних активів, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Аналіз законодавчої бази України у сфері авторського права і вивчення досвіду інших держав, Підводить до висновку про необхідність удосконалення українського законодавства у сфері авторського права за наступними напрямками:

1. Внести зміни до Закону України «Про авторське право і суміжних прав» щодо захисту прав на комп'ютерні програми з метою приведення цього Закону у відповідність до міжнародних угод, підписаних Україною, а також до сучасних реалій у сфері поширення та використання програмного забезпечення;
2. Включити в законодавчий процес щодо вдосконалення відповідного законодавства зацікавлені громадські організації та об'єднання правовласників.
3. Внести зміни до порядку виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників комп'ютерних програм з метою запобігання отримання контрольних марок для «піратських» носіїв;

4. Затвердити урядову програму роз'яснення суспільству цінностей легального програмного забезпечення.

На завершення хотілося б підкреслити, що подальше вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності, а найголовніше - дотримання цього законодавства є одним із пріоритетних завдань всіх органів державної влади.

До теперішнього часу в Україні пройдений істотний етап формування законодавства, що регламентує правовідносин у галузі права інтелектуальної власності. Однак дотепер, як у законодавчому процесі, так і в правозастосовній практиці зберігається ряд істотних проблем, без вирішення яких неможливо подальше вдосконалювання правової системи прав інтелектуальної власності в Україні. Основними тенденціями права інтелектуальної власності в найближчій перспективі, є: гармонізація вітчизняних законодавчих норм у цій сфері; вдосконалювання нормативно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Гармонізація українського національного законодавства про авторські права дозволить найбільше оптимально модернізувати механізм легітимного захисту суб'єктів права інтелектуальної власності, суттєво збільшити економічну ефективність використання об'єктів права інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі значимість нематеріальних активів і інтелектуальної власності безупинно зростає. Багато дослідників вважають це наслідком тієї обставини, що в сучасній світовій економіці зростає роль інновацій у порівнянні з роллю виробництва, а інформація, втілена в інтелектуальній власності, стає найважливішим фактором виробництва - поряд із землею, працею й капіталом.

1. Аналіз процесів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі призводить нас до висновку про те, що причини і передумови, що призвели до необхідності самої уніфікації правової охорони результатів творчої діяльності, лежать в чисто економічній площині і детерміновані імперативами ринкової економіки.

Істотним чинником, який призвів до ініціації процесів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі стала діяльність Суду Європейських Співтовариств, який у своїх рішеннях щодо цілої низки справ, пов'язаних з існуванням і здійсненням прав на інтелектуальну власність в рамках ЄС (комунітарна дихотомія права інтелектуальної власності), фактично і юридично вивів право інтелектуальної власності зі сфери внутрішньодержавного регулювання на орбіту комунітарного порядку, використовуючи при цьому в цілому ряді випадків елементи наднаціональності в його компетенції і загальнообов'язковість рішень Суду ЄС.

З певною часткою необхідності це приводить нас до висновку про наявність нормотворчого початку, що визначає специфіку компетенції Суду ЄС в аналізованій нами сфері. Крім усього іншого, практика Суду ЄС багато в чому визначила вибір конкретних напрямків, форм і способів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі.

2. На даний момент право інтелектуальної власності в Європейському Союзі в якості парадигми свого розвитку визначає пріоритетність охорони не суб'єкта творчої діяльності як такого, не творця твору науки, літератури і мистецтва, а навпаки - пріоритет відданий охороні інвестицій, суб'єктів паратворчої діяльності (в особі шоу-індустрії, кіно- і відеокомпанія, організацій супутникового і кабельного мовлення, організацій, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, продюсерів та ін.). У сфері, наприклад, авторського права це знаходить своє відображення в напрямках еволюції європейського права від принципу «droit d'auteur», коли пріоритет віддається насамперед особистості автора, захисту його особистих немайнових (моральних) прав, до принципу «copyright», який закріплює пріоритет економічної сторони авторського права, його спрямованість на «включення» творів творчості в систему ринкових відносин, де твір є не більше ніж об'єкт економічних відносин з усіма наслідками, що випливають звідси наслідками, а суб'єкти творчої діяльності - це лише так звані «творчі працівники».

На даний момент у виборі напрямків і методів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі позначається чітка тенденція, суть якої зводиться до того, що уніфікація більшою мірою спрямована на так звані нові або нетрадиційні об'єкти творчої діяльності та нові способи використання і експлуатації результатів творчої діяльності людського генія, до числа яких можна віднести біотехнології, програми для ЕОМ і бази даних, супутникове та кабельне мовлення, новели в системі авторських правомочностей (право здавати в оренду (прокат) і передавати в безоплатне користування твори діяльності та ін.). Це пояснюється, з одного боку, тим, що вказане явище саме по собі є вимогою сучасного стану розвитку науково-технічної революції і її досягнень, а з іншого боку - саме нові сфери правової охорони краще і легше піддаються однаковому правовому врегулюванню, оскільки не зачіпають вже сформованих форм і методів, внутрішньодержавних традицій правового регулювання в тій чи

іншій сфері суспільних відносин. Іншими словами, нові об'єкти правової охорони в сфері творчості і нові форми їх використання вільні з точки зору узгодження воľ держав-учасників ЄС і вироблення єдиних підходів до визначення їх уніфікованого комунітарного правового статусу.

3. В глобальному інформаційному просторі інститут авторського права та суміжних прав виступає одним з головних чинників прискореного процесу глобалізації і посилення взаємодії суб'єктів світового господарства в епоху становлення і розвитку інформаційного суспільства. З розвитком інформаційно-цифрових технологій виникла необхідність в розробці нових правових конструкцій, застосування яких забезпечило б належний рівень захисту авторських прав та суміжних прав в глобальному інформаційному просторі, оскільки інформаційно-цифрові технології забезпечують вільне і неконтрольоване переміщення творів і виконань в рамках глобального інформаційного простору.

Зазначені обставини становлення інформаційного суспільства зумовили розробку на міжнародному та національному рівнях правових механізмів охорони авторських прав. У 1996р. були розроблені і прийняті дві нових міжнародних угоди в галузі авторського права і суміжних прав: Договір ВОІВ про авторське право і Договір ВОІВ про виконання і фонограми, що стали основою для розробки і прийняття в травні 2001р. Директиви «Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві».

4. В результаті нормотворчої діяльності інститутів Співтовариств у сфері патентного права власники прав на промислові зразки в даний час наділені можливістю звернення до одного з трьох типів режимів охорони відповідних об'єктів - до національних режимів (при їх відносній внаслідок комунітарної гармонізації однаковості в державах-членах); до відповідного міжнародно-правовому режиму охорони і до комунітарному режиму, який надає єдину систему охорони зазначених об'єктів на всій території ЄС. Протягом тривалого часу ведеться також робота з надання аналогічної можливості

патентовласникам - крім існуючих національних режимів охорони і режиму, заснованого на Європейській патентній конвенції, планується введення в дію комунітарного режиму охорони винаходів. Таким чином, на рівні Європейського Союзу в області патентного права формуються режими, які можна порівняти з режимом охорони об'єктів авторського права, заснованому на однакових національних нормативних приписах і положеннях Бернської та Римської конвенцій: результат творчої діяльності і прирівняний до нього об'єкт, з моменту визнання його охороноздатним, може отримати однакову охорону на всій території ЄС і в ряді держав за його межами.

5. Намітилася тенденція і до розширення кола об'єктів, що охороняються в сфері охорони результатів творчості, коли до них відносять часом те, що не володіє критерієм оригінальності і новизни, а значить, в принципі, і не може підпадати під охорону в якості об'єкта інтелектуальної власності. Це знайшло своє відображення в цілому ряді директив, прийнятих Радою ЄС і спрямованих на уніфікацію правової охорони інтелектуальної власності. Так, зокрема, в сфері правової охорони баз даних в ЄС введено так зване особливе право - *suī generis*, згідно з яким охороняються права юридичних осіб (як первинних правовласників) на прості компіляції - бази даних, які не володіють критеріями оригінальності і новизни, а визначаються лише критерієм підсумованого вкладення інвестицій в розробку, пошук даних і їх систематизацію та представлених у вигляді бази даних. На наш погляд, такий стан знову можна пояснити лише з позиції економічного підходу до правової охорони результатів творчої діяльності, з позиції ринкових імперативів і категорій.

На нашу думку, в даний момент можна вести мову про так званий двобічний вектор розвитку процесів уніфікації правової охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі. Це знаходить своє відображення, зокрема, в тому, що, з одного боку, цей вектор розвитку спрямований на велику охорону творів творчості, підвищення рівня самої

охорони прав суб'єктів творчої діяльності, збільшення термінів охорони авторського права до 70 років і суміжних прав до 50 років; уніфікацію правил обчислення строків правової охорони і т. д. З іншого боку - можна вести мову і про суттєве обмеження правомочностей суб'єктів творчої діяльності. Це виражається, наприклад, в можливості здійснення супутникового і кабельного мовлення в цілому ряді випадків без згоди правовласників (система так званих «примусових ліцензій»); в наділенні досить великими повноваженнями організацій, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, часом за рахунок прямих обмежень прав творців.

6. У сучасному світі результати інтелектуальної діяльності, інновації, досвід набувають особливого значення. Вони стають основними факторами виробництва й визначають успішність і стабільність економічного розвитку.

Тому важливу стабілізуючу й стимулюючу роль відіграє якісна система правової охорони й захисту інтелектуальної власності, що сприяє забезпеченню сумлінної конкуренції, а також виконує контролюючу функцію за дотриманням законності в процесах створення, поширення й використання інтелектуальної власності, що дозволить знизити кількість правопорушень у цій сфері.

Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюється уповноваженими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління та контролю.

До теперішнього часу в Україні пройдений істотний етап формування законодавства, що регламентує правовідносини у галузі права інтелектуальної власності. Однак дотепер, як у законодавчому процесі, так і в правозастосовній практиці зберігається ряд істотних проблем, без вирішення

яких неможливо подальше вдосконалювання правової системи прав інтелектуальної власності в Україні. Основними тенденціями права інтелектуальної власності в найближчій перспективі, є: гармонізація вітчизняних законодавчих норм у цій сфері; вдосконалювання нормативно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Гармонізація українського національного законодавства про авторські права дозволить найбільше оптимально модернізувати механізм легітимного захисту суб'єктів права інтелектуальної власності, суттєво збільшити економічну ефективність використання об'єктів права інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights.// OJ L 157 30.4.2004. – P. 45.
2. Абдуллин А. И. Право интеллектуальной собственности в ЕС: генезис, унификация, перспективы развития: автореф. дис. . на соискание ученой степени д-ра юрид. наук: 12.00.03; 12.00.10; Рос. академия правосудия. - М., 2006. - 63 с.
3. Дорофеев Д. Д. Патентоспособность изобретения в Европейском патентном праве : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 : Москва, 2004 191 с.
4. Дубинський М. Роздуми про розвиток інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2009. - № 4. – с.62-65
5. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку / Р. Є. Еннан // Часопис цивілістики. - 2012. - Вип. 13. - С. 110-119
6. Інтелектуальна власність [Текст]: навч. посіб. для студентів усіх спец./ [Р. Ю. Кожушко та ін.]; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. - Київ: КНУТД, 2014. - 107 с.
7. Інтелектуальна власність як чинник формування економіки знань: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Манжура Олександр Васильович; Укоопспілка, Полтав. ун-т спожив. кооп. України. - Полтава, 2009. - 197 арк.
8. Інтелектуальна власність [Текст] : [навч. посіб.] / В. А. Бабенко, А. П. Лимар ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. - 152 с
9. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії та практики [Текст] : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права та Міжнар. центр прав. пробл. інтелект. власності при Ін-ті держави і

права ім. В. М. Корецького. - К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012 .Вип. 1 / [редкол.: Ю. Л. Бошицький та ін.] . - 2012. - 155 с.

10. Інтелектуальна власність, як чинник формування економіки знань [Текст] : монографія / О. В. Манжура. - Полтава : Укрпромторгсервіс, 2011. - 179 с.

11. Інтелектуальна власність [Текст] : [навч. посіб.] / В. А. Бабенко, А. П. Лимар ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. - Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. - 152 с.

12. Інтелектуальна власність [Текст] : навч.-метод. посіб. (для студ. заоч. форми навч. неекон. спец.) / В. С. Поліщук ; Кам'янець-Подільський національний ун-т. - Кам'янець-Подільський : [б.в.], 2008. - 144 с.

13. Інтелектуальна власність: навч. посіб. / Ястремська О. М., Ріпка Д. О. ; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Вид-во ХНЕУ, 2010. - 279 с.

14. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії та практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права та Міжнар. центр прав. пробл. інтелект. власності при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012 .Вип. 2 / [редкол.: Ю. Л. Бошицький та ін.] . - 2012. - 141 с.

15. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії та практики [Текст] : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права та Міжнар. центр прав. пробл. інтелект. власності при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012 .Вип. 1 / [редкол.: Ю. Л. Бошицький та ін.] . - 2012. - 155 с.

16. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії та практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права та Міжнар. центр прав. пробл. інтелект. власності при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького. - К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012 .Вип. 2 / [редкол.: Ю. Л. Бошицький та ін.] . - 2012. - 141 с.

17. Інтелектуальна власність [Текст]: навч. посіб. для студентів усіх спец. / [Р. Ю. Кожушко та ін.] ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. - Київ : КНУТД, 2014. - 107 с.

18. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії та практики [Текст] : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Нац. акад. наук України, Київ. ун-т права та Міжнар. центр прав. пробл. інтелект. власності при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012 .Вип. 1 / [редкол.: Ю. Л. Бошицький та ін.] . - 2012. - 155 с.

19. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. авторське право і суміжні права – ред. Г.І. Миронюка. — К., 1999. - С. 434.

20. Капіца Ю. М. Розвиток цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі / Ю. М. Капіца // Приватне право і підприємництво. - 2014. - Вип. 13. - С. 186-190.

21. Капіца Ю. Напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу // Право України.- 2005.- № 1.- С.66-70.

22. Караулова Ю.А. Правовое регулирование авторских прав в глобальном информационном пространстве: сравнительный анализ правоприменительной практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Караулова Юлия Анатольевна; [Место защиты: Моск. гос. ин-т междунар. отношений].- Москва, 2009.- 143 с.

23. Корзун В. Б. Правовое регулирование франчайзинга в ЕС: автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.10; БГУ. - Минск, 2007. - 21 с.

24. Кузнєцова Т.В. Проблемні питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні. / Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави. – 2011. - № 3(7). – с.18 - 21

25. Кучерина Е.В. Интеллектуальная собственность - 2008 / Материали научного доклада. - Донецк, ДонНТУ - 2008.

26. Леанович Е. Роль интеллектуальной собственности в процессе интеграции на примере Европейского союза. журнал международного права и международных отношений 2008 — № 3

27. Лопатин В.Н. Актуальные проблемы охраны и защиты интеллектуальной собственности в современной России / В.Н. Лопатин; Рос. акад. правосудия // Правовая охрана интеллектуальной собственности : сб. науч. тр. М., 2003. С. 32.

28. Мазуренко С. В. Правове регулювання інтелектуальної власності в Європейському Союзі / С. В. Мазуренко, Р. Є. Еннан // Актуальні проблеми держави і права. - 2006. - Вип. 27. - С. 378-384.

29. Манжара О. В. Інтелектуальна власність як чинник формування економіки знань : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Манжура Олександр Васильович ; Укоопспілка, Полтав. ун-т спожив. кооп. України. - Полтава, 2009. - 197 арк.

30. Матвиенко Д.В. Защита авторских прав иностранных граждан в Российской Федерации и в странах Европейского Союза / http://test.ssla.ru/dissertation/referats/27-12-2013-1r_.pdf

31. Міжнародне приватне право [Текст] : курс лекцій / Проценко І. М. ; НАН України, Київ. ун-т права, Каф. міжнар. права та порівнял. правознавства. - Київ : [б. в.], 2013. - 175 с. -

32. Міжнародне приватне право [Текст] : навч. посіб. / О. М. Гончаренко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ : КНТЕУ, 2015. - 391 с. -

33. Міжнародне приватне право [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / І. І. Дахно. - Київ : Центр учбової літератури, 2008. - 314 с.

34. Міжнародне приватне право [Текст] : навч.-метод. посіб. / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича ; [уклад.: О. В. Руденко та ін.]. - Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. - 143 с.

35. Міжнародне приватне право [Текст] : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / [О. М. Батигіна та ін.] ; за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А.

Шуміло ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : Право, 2011. - 319 с.

36. Міжнародне приватне право [Текст] : підручник / [А. С. Довгерт та ін.]; за ред. проф. А. С. Довгерта, проф. В. І. Кисіля ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. - 2-е вид. - Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. - 655 с.

37. Міжнародне приватне право [Текст] = *Ius gentium*: навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. С. Михайлов, С. О. Юлдашев, Д. І. Акімов; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. - Київ : [б. в.], 2006. - 375 с.

38. Міжнародне приватне право [Текст] = *Международное частное право* = *Private international law. Conflict of laws* : навч. посіб. для студентів ВНЗ / І. І. Дахно. - Київ : Центр учбової літератури, 2012. - 288 с.

39. Міжнародне приватне право. Загальна частина [Текст] : підручник / [А. С. Довгерт та ін.] ; за заг. ред. проф. А. С. Довгерта, проф. В. І. Кисіля ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. - К. : Правова єдність : Алерта, 2012. - 374 с.

40. Міжнародне приватне право. Закордонні наукові дослідження [Текст] : довідник / Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, Каф. міжнар. приват. права, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад", Каф. міжнар. права і міжнар. відносин; [уклад., передм.]: А. С. Довгерт, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. - Одеса : Фенікс, 2016. - 379с.

41. Міжнародне приватне право. Особлива частина [Текст] : підручник / [А. С. Довгерт та ін.] ; за ред. проф. А. С. Довгерта, проф. В. І. Кисіля ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. - К. : Правова єдність, 2013. - 399 с.

42. Міжнародне приватне право-4 [Текст] : навч. посіб. / І. І. Дахно, В. М. Алієва-Барановська. - Київ : Центр учбової літератури, 2016. - 632 с.

43. Паладий М. Совершенствование национального законодательства в сфере интеллектуальной собственности // Интеллектуальная собственность .- 2005 .- № 1 .- С. 4-8
44. Підпригора О.А, Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності в Україні. Киев, 1998
45. Сидоренко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні. / Дзеркало тижня. - №43. - 03 листопада 2001. – с.5
46. Удалов Т.Г. Конкурентне право: Навч. посіб. – К.: Школа, 2004. – 496 с.
47. Ханина К.В . Гармонизация норм, регламентирующих использование и охрану результатов творческой деятельности в Европейском Союзе : дисс. ... канд.а юрид. наук : 12.00.03 / Ханина Ксения Владимировна; [Место защиты: Рос. ун-т дружбы народов]. - Москва, 2007. - 158 с.
48. Шакірова О.В. Захист прав інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції України. / Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – 1. – с.310-315
49. Шалонина О. Б. Совершенствование российского законодательства в сфере интеллектуальной собственности с учетом европейского опыта интеграции в этой области: автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.03; Рос. гос. ин-т интеллектуальной собственности. - М., 2007. - 22 с.
50. Широкова Е. А. Совершенствование авторского законодательства Российской Федерации с учетом Европейских интеграционных процессов: автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.03; Рос. гос. ин-т интеллектуальной собственности. - М., 2006. - 20 с.
51. Josu Manuel Durzo Barroso. Counting the Cost of Counterfeits: Fakes Cost More. Conference on Counterfeiting and Piracy Brussels [Electronic resource]. - 2008. - 13 May 2008. - Mode of access: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=>

SPEECH/08/135&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en. -

Date of access: 13.05.2008.